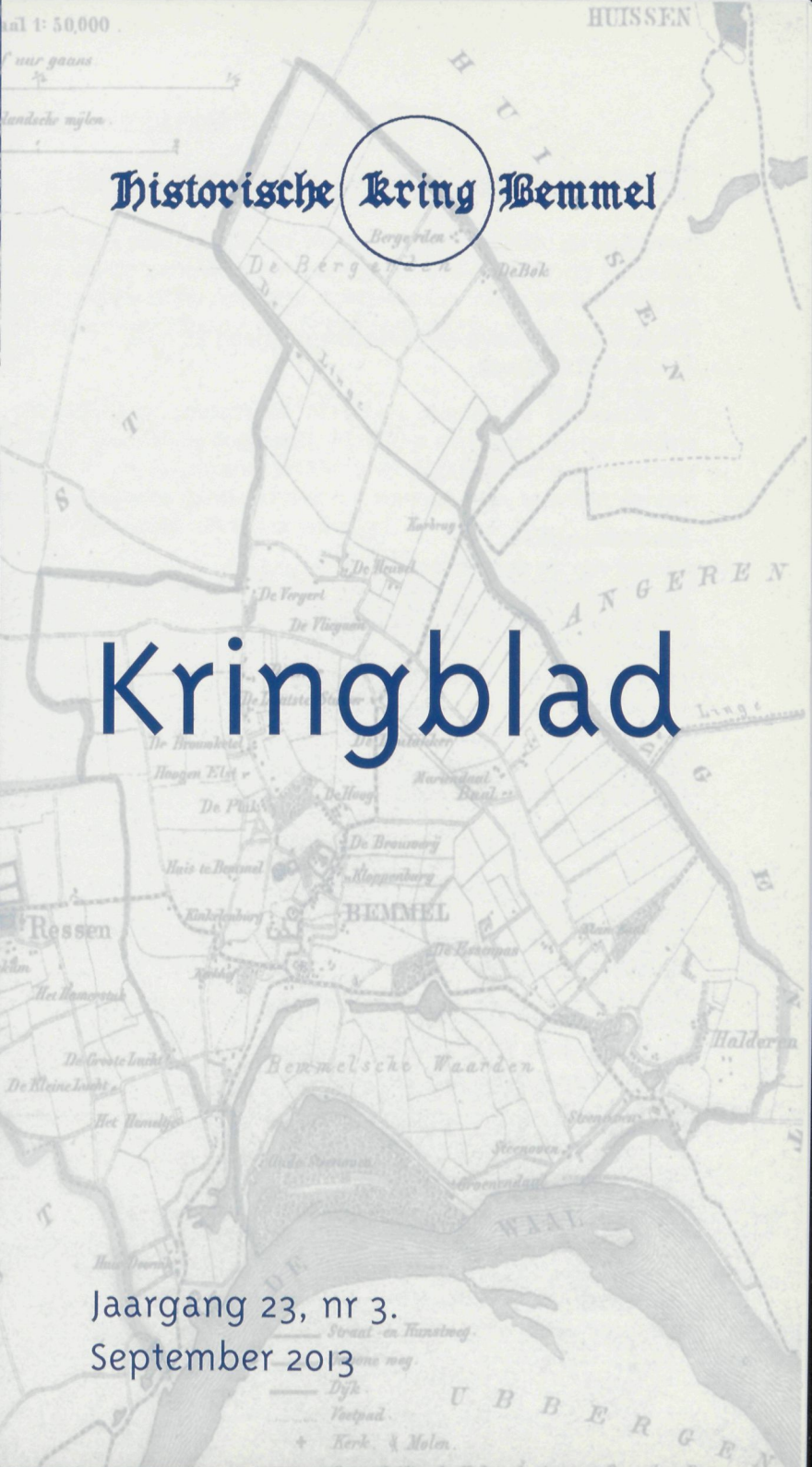

Historische Kring Bemmelen

Kringblad

Jaargang 23, nr 3.
September 2013

Historische Kring Bemmelen

Uitgave ten behoeve van de leden, jaargang 23 no 3.
DATA DRUK Gendt
ISSN 1384-9271

Inhoudsopgave:

Woord van de voorzitter	1
Peters van d'n Grunendoal	2
Ondernemersfamilie Van Appeldoorn	8
Agenda.....	16
Oorlogsslachtoffer Niel Uitdenbogerd.....	17
Vur honning, was en oardigheid	18
Gezocht: een secretaris én bestuursleden.....	24
Je bent een Bemmelaar als.....	25
Karikaturen van bekende Bemmelaars (9)	26
Het jubileumboek.....	27
Uw hulp gevraagd bij "Den ingang van een graf"	28
Familie Buijs – Zandsestraat 75 Bemmelen.....	30
De Pas 1944.....	32
Een korte cursus genealogie – deel 5	40
Bruiloftspenning Van Randwijck-Van Vredenburg	47
Toen en Nu	50
Over het dragen van den baard.....	52
Straatnamen in Ressen: Oude Postweg	58
Internet wetenswaardigheden.....	59
Advertenties	60

Dit is de zevenenzestigste uitgave van het Kringblad.

Het voornemen bestaat het volgende nummer begin januari 2014 te laten verschijnen. Kopij voor dat nummer is welkom en kan bij de redactieleden of bij het secretariaat worden ingeleverd. Als uiterste datum voor het inleveren van kopij willen wij graag 1 november 2013 aanhouden.

Woord van de voorzitter

Gijs Bouwman, voorzitter.

De zomer loopt op z'n eind, de dagen worden al weer korter, de vakanties zijn achter de rug en de scholen weer begonnen. We hebben de vakantieperiode bij de Historische Kring ook weer achter de rug, maar we hebben niet stil gezeten. In september zijn we weer open gegaan en hebben de draad weer opgepakt.

Er is commotie ontstaan rondom de N.H.-kerk omdat de gemeente de toegangsweg heeft geasfalteerd op een wijze die niet past bij het oudste historische gebouw in de dorpskern van Bemmelen. Het bestuur heeft hierover een brief naar de gemeente gestuurd met het aanbod mee te willen denken over een passende oplossing. Dit wordt vervolgd.

Voor de werkgroep Digitaliseren is een computer aangeschaft met het softwareprogramma AdLib. Dit wordt gebruikt om onze foto's, dia's, films, boeken, tijdschriften, objecten, bidprentjes etc. digitaal vast te leggen zodat we dit materiaal gemakkelijk toegankelijk maken voor alle geïnteresseerden in de historie van ons kringgebied.

De jubileumcommissie is tijdens de vakantie gestaag doorgedaan. Dit is ook nodig want de datum komt met grote stappen naderbij (17-18 mei 2014). Het boek dat we uitgeven bij het 25-jarig bestaan krijgt al vorm, we zijn er nog volop mee bezig.

De komende maanden besteden we verder nog aan het uitwerken van de tentoonstelling die bij het jubileum gehouden wordt.

Er komt een intekenlijst om het jubileumboek tegen een gereduceerde prijs aan te schaffen. Via onze website (<http://www.historischekringbemmelen.nl>) blijft u op hoogte van de ontwikkelingen.

In de kringruimte zijn we bezig de laatste hand te leggen aan de inrichting. Die komt er goed uit te zien.

Al met al veel te doen om de komende herfst en winteravonden te vullen en schroomt u niet om te komen kijken. De koffie staat klaar en u bent van harte welkom.

Veel leesplezier.

Peters van d'n Grunendoal

Door Charles Derksen.

De historie

Toen ik tijdens m'n jacht op foto's voor ons jubileumboek in gedachten over de dijk naar Haalderen liep, schoot me plotseling te binnen dat we van "de Ronduit" nog niks hadden. De oplossing was niet moeilijk. Direct contact opgenomen met Jan Peters uit de Molenwei, die vroeger op de Ronduit woonde. Hij had prachtige foto's maar wist ook heel veel te vertellen over de geschiedenis van de "Groenendaal", waar de familie Peters vroeger woonde. Voor diegene die niet weet op welke plek dat was, is de makkelijkste plaatsbepaling ongeveer bij de bungalow die staat aan de rivierkant van de steenfabriek in Haalderen, dicht bij de huidige nieuwe haven.

Over de geschiedenis van de Groenendaal is al uitvoerig geschreven in het Kringblad nr.3 van 2001. Het was een boerderij / veerhuis / café, gelegen bij het voetveer Bemmell/Haalderen naar de Ooij. (zie het kaartje, net boven de schuine pijl.)

Topografische kaart 1939 van de Bemmelse polder met de plaatsaanduiding van boerderij / veerhuis / café "Groenendaal".

Jan vertelt: "Mijn vader Piet Peters werd, nadat hij in 1939 was getrouwd met zijn voormalige buurmeisje Cornelia Vermeulen, in januari 1943 "waardsman"

op de Groenendaal, en volgde daarmee zijn vader, mijn opa, op. Hij huurde de boerderij van het Polderdistrict. Hij had daar weilanden met vee, fruitbomen, een groentetuin enzovoort. Als waardsman moest hij namens het Polderdistrict toezicht houden op het maaien van de weilanden, het schonen van de sloten, het verwijderen van de distels enz.

Op de Groenendaal was geen leidingwater en ook geen elektriciteit, maar het was een oase van rust en heerlijk om te wonen. Nadat wij in de winter van '44-'45 geëvacueerd waren geweest, keerden we na de bevrijding terug en vonden het huis nog redelijk in tact maar van de inboedel was weinig of niks meer over. Dus werd er van alles bij elkaar geschraapt en begonnen we weer opnieuw. In 1948 werd de laatste telg van de vier, onze Paul geboren, waarmee het gezin compleet was, Joke, Jan, Frans en Paul. In die vijf jaren na de oorlog werd met hard werken een goed bestaan opgebouwd."

De kinderen van Piet Peters en Cornelia Vermeulen in 1957: Frans, Joke, Paul en Jan.

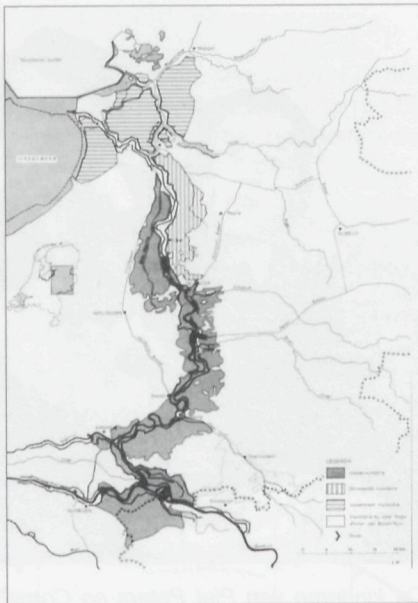
1950, een rampjaar?

Jan vertelt verder: "Toen wij, in het vroege voorjaar van 1950, naar school waren en m'n vader met de transportfiets de melk naar Haalderen had gebracht, werd de Groenendaal plotseling overvallen door een groene horde. Militaire vrachtauto's, bulldozers en draglines reden over onze weilanden en akkers. Zonder enige aankondiging werd er begonnen met graven en schuiven. Ze waren nog wel zo vriendelijk geweest om, nadat ze de omheiningen hadden gesloopt, het vee vast te binden, zodat de beesten, overstuurd als ze waren, niet wegliepen.

Ik heb er geen idee van wat er toen door de hoofden van mijn ouders is gegaan. Ze hebben er eigenlijk nooit over gesproken. Alles wat voor een kind vertrouwd was, werd vernield. Mijn moestuin was platgereden. Onze Frans zei nog heel kinderlijk onschuldig: "Als ze vanavond weg zijn maken we wel een nieuwe." Maar ze waren niet weg. Ze gingen verder met hun "vernielingen." Er werden werkwegen aangelegd, hekken geplaatst en vanaf de Lentse kant werd een begin gemaakt met het aanleggen van een dijk, de latere Defensiedijk. Heel langzaam werd ons duidelijk wat hier aan de hand was. Hoewel het allemaal gruwelijk en super geheim was (de Tweede Kamer wist in die tijd zelfs niet wat hier gebeurde!!!) werd toch al snel duidelijk dat er een stuw gemaakt zou worden die in de Waal geschoven kon worden, als sluitstuk van de Rijn-IJssellinie. Allemaal ingegeven door de paniek van de Koude Oorlog en de vrees dat "de Rus" ons zou overvallen. Door het invaren van die stuw, kon de Over-Betuwe onder water worden gezet (tot aan de dijk die liep van Lent, via Elst naar Elden) waarmee men dacht, heel naïef, daarmee het westen van ons land te kunnen verdedigen. Omdat er geen sprietje gras meer over was, kon mijn vader niets anders dan zijn vee verkopen. Alleen wat jongvee kon hij nog bij wat bevriende boeren laten lopen.

*Inundaties volgens de plannen langs de
Waal en de IJssel.*

*Bron: "Drijvende stuwen voor de
landsverdediging", Walburg pers &
Stichting Menno van Coehoorn.*

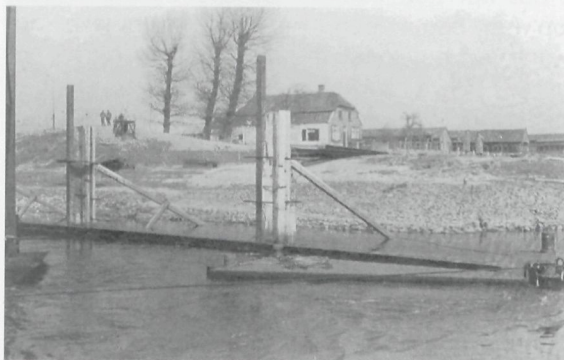
Als een soort compensatie kreeg hij, zolang het leger het nog niet zelf bewaakte, een baantje als bewaker van het terrein. Ook moest hij de olie en de brandstof van de pompen bijvullen. Rondom de boerderij werd veel geboord en gezaagd en men kwam al snel tot de ontdekking dat wij niet op het elektriciteitsnet waren aangesloten. Kennelijk had men dat in de planning niet meegenomen!?!

Maar het hield wel in dat er elektriciteit werd aangelegd en dat bracht voor ons voordelen mee. Mijn moeder kreeg een elektrische wasmachine en we kregen een radio en natuurlijk ook elektrisch licht. De tijd van de olielampen was daarmee voorbij.

Omdat mijn vader wat jongvee in de polder had lopen, werden wij, als zonen van de waardsman, ook ingezet. Zo moesten wij bijvoorbeeld voor de drinkbakken zorgen. Ieder dag moesten we zo'n grote bak met een handpomp vol maken. Omdat er met warm weer snel alg in zo'n bak groeide, moest hij helemaal vol en overlopen, zodat het schuim er vanaf was. Onze Frans deed dat niet zo graag en hoosde het schuim er met z'n handen uit. Als vader dan zei dat de bakken wel erg leeg waren zei hij doodleuk dat de beesten dan wel erge dorst zouden hebben gehad! Maar zo hoefden de boeren dus niet steeds zelf voor het water te zorgen.

Een klein dorpje

Het werd steeds drukker bij de Groenendaal. We woonden inmiddels op militair terrein. Grote vrachtauto's reden af en aan. We waren zo trots als een pauw als we mee mochten rijden. Een echte baggermolen baggerde een haven uit. Er werden loopgraven aangelegd waar we heerlijk in konden spelen. Veel mensen uit de omgeving vonden werk, o.a. bij het in elkaar lassen van de grote stuw. Soms werd er 's nachts doorgewerkt en werd de scheepvaart stilgelegd.

Boerderij Groenendaal met op de achtergrond de steenfabriek en op de voorgrond een deel van de geleidekoker voor de stuw.

Er werd een grote woonark op het droge getrokken voor de werklui van het baggerbedrijf Zaanen Verstoep uit Sliedrecht. Die baggerlieden vroegen al snel aan mijn moeder of zij voor het avondeten kon zorgen. Dat was weer een leuke verdienste voor het gezin. Er stond vaak "bruine bonen" op het menu en dan kwam er altijd een van die mannen wat eerder naar de keuken om spek uit te bakken. Wij kenden die man dan ook alleen als "Rinus de spekbakker."

Veel mensen uit de omgeving werkten er dus en als om vijf uur de fluit klonk was het einde werktijd. Eerst sprong iedereen op de fiets maar kennelijk werd er goed verdiend en al gauw hadden de meesten een brommer. Dan leek het net na vijven wel de TT in Assen!

Er werden directieketen geplaatst en er moest vergaderd worden. Mijn moeder kreeg al gauw ook de taak om voor de koffie te zorgen. En in avond-

uren moesten die kantoorketen schoon gemaakt worden, wat mijn moeder ook deed. Dat bracht toch allemaal geld op.

Militair terrein luidt het einde in

Tenslotte kwamen er slagbomen en moesten we pasjes hebben om thuis te komen. De bewakingstroepen van Van Heutz namen het terrein onder hun hoede. Zij kregen hun eten in grote gamellen uit de keuken van de kazerne in Schaarsbergen bij Arnhem. Daar kon mijn moeder dus niks aan verdienen. De soldaten op wacht werden natuurlijk af en toe door een hoge pief gecontroleerd. Wij hadden op een paar strategische punten rond ons huis metalen golfplaten gelegd met wat grind er op. Als zo'n sterrenman (een "hoge pief") dan in het donker daarop trapte was iedereen op z'n hoede en werd er dus bijna nooit iemand "gesnapt".

Onze band met die soldaten werd er natuurlijk niet slechter op. Niet alle soldaten waren even dapper. Mijn vader had buiten een geitenbok staan, met een touw aan een paal. Dat beest ging nog wel eens op z'n achterpoten staan als hij benaderd werd. Zo deed hij dat ook eens toen er in het diepe duister een wacht naar hem toe kwam. Hij rees op z'n achterpoten en die soldaat, die natuurlijk dacht dat het een communistische indringer was, schoot het hele magazijn op het beest leeg. Hij had kennelijk bij de schietlessen slecht opgelet want van een paar meter afstand heeft hij het beest niet één keer geraakt!

Door onze goede verstandhouding snoepten we nog weleens mee met die soldaten, uit hun gamellen van de kazerne. Wat over was ging naar onze varkens. We mochten mee naar de films kijken mee eten met het kerstdiner. En als het hoog water was, werden we in een amfibievoertuig van de pontonniers naar de dijk gebracht. Dat was feest.

In een later stadium kon mijn vader weer wat vee laten lopen op de zijkanen van de verdedigingswerken. Dat was niet uit mensliefdheid maar diende gewoon als camouflage van het geheel!

Ik heb toch nog heel fijne herinneringen aan die tijd. De soldaten leerden ons zwemmen in het "gat van Hannes." We mochten nogal eens meerijden in de Willys Jeep (Amerikaanse legerjeep). We mochten weleens aan het vierling kanon afweergeschut draaien en ook als het donker was het grote zoeklicht bedienen. En dat alles om ervoor de zorgen dat "de Rus" ons niet zou overvallen.

Tenslotte nog de herinneringen aan bakker Hans Havekes, die met zijn transportfiets vulkoeken en kano's aan de soldaten kwam verkopen. En niet te vergeten Koos van Brakel die met paard en wagen van melkboer Roelofs de melk kwam slijten. Later reed hij met een Opel Blitz.

De Ronduit

In 1957, ik was toen 14 jaar, viel toch het doek voor de "Groenendaal." Waarom precies, dat weet ik niet maar wij moesten weg. 's Morgens verliet ik de Groenendaal en na school ging ik naar Bemmelerwaard, naar de Waaldijk, naar de Ronduit, waar wij toen gingen wonen. Dat was een heel vreemde gewaarwording. Ik heb daar toch wel moeite mee gehad. Ook al lag de Ronduit in het buitengebied, (toen zeker) het was niet onze polder! Onze Frans woont nu nog steeds op de Ronduit.

Vlnr: Frans, Joke, Paul en Jan Peters in 2013 bij de maquette die Jan gemaakt heeft van de boerderij "Groenendaal".

Jaren later ben ik nog eens terug geweest en heb ik de funderingen van de Groenendaal, die toen na verval, helemaal gesloopt was, opgemeten. En zoals je weet heb ik er een maquette van gebouwd. Ik heb daar een paar jaar over gedaan maar hij is het precies. Ik ben blij dat ik hiermee een stukje historie heb kunnen vastleggen.

Jan Peters van d'n Grunendoal.

Ondernemersfamilie Van Appeldoorn

Door René Haegens.

Het verhaal van de Van Appeldoorns in Bemmelse begint eind 19e eeuw. Dan arriveert Hendricus (Henk) van Appeldoorn (1855-1895) vanuit het West-Betuwse plaatsje Buurmalsen en vestigt zich aan het Oude Kerkhof. Het huis dat inmiddels verdwenen is, lag schuin tegenover het huidige Koinonia, vlakbij het protestantse kerkje dus. Het was de plek waar in die tijd het bedrijvige centrum van het dorp lag met z'n vele bedrijven en winkeltjes. Henk gaat als koetsier aan de slag bij de Arend, waar hij per rit wordt ingehuurd.

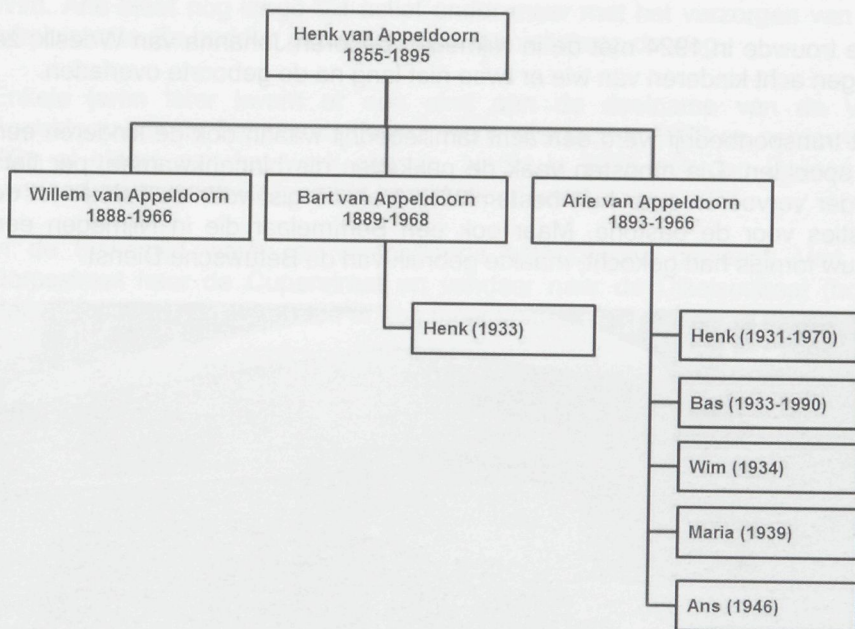
In het huis links naast de N.H. Kerk woonde Henk van Appeldoorn.

In 1885 trouwt hij met de Bemmelse Johanna Hubertina Polman. Het echtpaar krijgt vijf kinderen; drie zonen en twee dochters. Het zijn de drie zoons Willem, Albertus (Bart) en Arnoldus (Arie) die - opgevolgd door hun kinderen en kleinkinderen - een belangrijke rol zullen spelen als ondernemers.

*Handtekeningen op de trouwakte
dd. 4-5-1885.*

*W J Appeldoorn
J H Polman*

We beginnen dit verhaal met de wederwaardigheden van Willem en Arie; in een volgende editie van het Kringblad willen we aandacht besteden aan Bart. Hieronder de namen van de 'Van Appeldoorns' voor zover ze in bijgaand verhaal ter sprake komen.

Een gedeelte van de stamboom van de familie Van Appeldoorn.

Betuwsche Dienst

Zoon Arie (1893-1966) trad in de voetsporen van zijn vader. Ook hij ging werken als koetsier en breidde de zaken op den duur uit tot een echt vervoerbedrijf. Eerst ging alles nog met paard (een 'Belgische knol') en wagen, maar in de dertiger jaren schafte hij een vrachtauto (een T-Ford) aan.

Vanaf 1923 werkte hij samen met Piet Derks. Toen die besloot om voor zichzelf te beginnen met zand- en kleitransporten ten behoeve van de steenfabrieken, ging Arie in 1939 in zee met expediteur/landbouwer Jan Reijnen. Samen met de twee zoons van Reijnen (Jan en Henk) richtten ze een vennootschap op, de latere Betuwsche Dienst.

Na de oorlog, in 1948, verhuisde Arie met zijn bedrijf van de hoek Dorpsstraat-Teselaar naar zijn nieuwe huis aan de Dorpsstraat, waar nu Verfcentrum Mattijssen is gevestigd. Een jaar later, op 16 februari 1949, kwam de Betuwsche Dienst tot stand. Bij notaris Jansen ondertekende Arie

die dag, samen met de mannen van Reijnen, een acte waarin ze een vennootschap oprichten met als doel het uitoefenen van een expeditiebedrijf, het exploiteren van geregelde vrachtautodiensten op Arnhem en Nijmegen, en het verrichten van alle handelingen en diensten die daarmee verband houden.

Arie trouwde in 1924 met de in Nijmegen geboren Johanna van Woelik; ze kregen acht kinderen van wie er twee niet lang na de geboorte overleden.

Het transportbedrijf werd een echt familiebedrijf waarin ook de kinderen een rol speelden. Die moesten vaak de pakketten die binnenkwamen, per fiets verder vervoeren naar hun bestemming. Van de gist voor de bakker tot de hosties voor de pastorie. Maar ook een Bemmelaar die in Nijmegen een nieuw fornuis had gekocht, maakte gebruik van de Betuwsche Dienst.

Bas van Appeldoorn (links) en Henk Reijnen.

Dochter Maria herinnert zich nog dat veel opdrachten per telefoon binnenkwamen. Het telefoontoestel hing in huis aan de muur. Moeder nam daar de orders op, schreef ze op een briefje, en stuurde vervolgens Maria naar de garage waar haar vader een eigen kantoor had.

Veel extra werk hadden ze met de financiële kant van de zaak. Er werd toentertijd niet rechtstreeks afgerekend tussen verzender en ontvanger van goederen: alles ging onder rembours, dus via contant geld dat werd geïnd en

afgedragen door de transporteur.

In 1961 stapten Arie van Appeldoorn en Jan Reijnen sr. uit de vennootschap. Arie stelde daarbij echter als voorwaarde dat er naast Jan en Henk Reijnen ook twee Van Appeldoorns in het bedrijf moesten zitten. Dat werden Henk, de oudste zoon van Arie die al van jongs af aan mee werkte, en (derde zoon) Wim. Arie bleef nog lange tijd actief onder meer met het verzorgen van de administratie. Ze hadden gemiddeld zo'n zes auto's op de weg.

Enkele jaren later kwam er een eind aan de deelname van de Van Appeldoorns in de Betuwsche Dienst: Henk overleed in 1970 en eerder was Wim al elders aan het werk gegaan. Nadat in 1975 ook Jan Reijnen jr. overleed, zette Henk Reijnen het bedrijf alleen voort.

In de tussentijd waren er verschillende verhuizingen geweest. Van de Dorpsstraat naar de Cuperstraat en vandaar naar de Dikelsestraat (hoek Heuvelsestraat). En er zouden er nog meer volgen.

Geert en Hans Lukassen voor hun bedrijf in Huissen.

In 1982 werd de Betuwsche Dienst overgenomen door twee zwagers van Henk van Appeldoorn: Geert en Hans Lukassen. De broers die al langere tijd als chauffeur in dienst waren, pakten de zaken voortvarend aan. De gunstige economische omstandigheden zorgden ervoor dat er volop werk was in het stukgoed- en pakkettransport. Hun enige concurrent in de regio was het

landelijk werkende, en ook wat ambtelijk ingestelde Van Gend & Loos. Op het hoogtepunt kende de Betuwsche Dienst BV samen met B.D. Bulktransport BV ongeveer 35 auto's en stonden er 50 personen op de loonlijst.

In die jaren verhuisde het bedrijf weer enkele keren: in 1983 naar de Industriestraat in Huissen en in 1988 naar de Nijverheidsweg in Gendt. De eerste april 2007 betekende het einde van 68 jaar Betuwsche Dienst. Op die dag verkocht Hans Lukassen, die sinds het overlijden van Geert (in 1996) alleen aan de leiding stond, het bedrijf aan Peters Transporten uit Bemmelen. De enige herinnering aan de vroegere onderneming is de naam van het Gendtse transportbedrijf 'BD Bulktransport', dat ooit een onderdeel vormde van de Betuwsche Dienst.

Gashandel Bas van Appeldoorn

De tweede zoon van Arie van Appeldoorn was Bas. Hij werkte eerst mee in het bedrijf van zijn vader, maar startte in 1959 aan de Klappenburgstraat (hoek Flierenhofstraat) met de verkoop van witgoed en het verhandelen van petroleum, olie en gas. Onder het devies 'Gas van Bas'.

Bas en zijn vrouw Ans in hun winkel in de Flierenhofstraat 7 in Bemmelen.

Toen de zaken steeds beter gingen lopen, kocht Bas in 1965 het huis van zijn vader aan de Dorpsstraat en verbouwde het grondig. Het werd een –

zeker voor die tijd - grote winkel waarin niet alleen een uitgebreid assortiment witgoed, maar ook serviezen en glaswerk te koop waren.

De winkel van Bas van Appeldoorn aan de Dorpsstraat 22 in Bemmelen. Foto uit ca. 1965.

Bas van Appeldoorn, met stropdas, op de paardenmarkt in Gendt.

Net als bij de Betuwsche Dienst was ook de zaak van Bas een soort familiebedrijf. Zo assisteerde zijn jongste zus Ans in drukke tijden, bijvoor-

beeld met sinterklaas, regelmatig in de winkel, terwijl zijn zus Maria in een soort tweede vestiging van het bedrijf werkte.

Maria woonde, sinds ze in 1963 getrouwd was met Guus Gerritsen, aan de Van Weselstraat in Elst. Guus werkte er op het postkantoor en Maria begon er al spoedig in nauwe samenwerking met Bas een eigen gasdepot. De zaken gingen zo goed dat Guus op zeker moment vroege diensten bij de post moest gaan draaien. Daardoor had hij 's middags de handen vrij om met de tankwagen - en een aanhanger met gasflessen erachter - de klanten te bezoeken.

Maria en Guus verhuisden in 1965 naar Bemmelen en gingen wonen in het oude huis van Bas aan de Klappenburgstraat. Maar de twee gezinnen bleven nauw met elkaar verbonden: Guus werkte fulltime in het bedrijf van Bas, terwijl Maria aan de Klappenburgstraat met een eigen winkel begon. Ze verkocht deels hetzelfde assortiment als Bas, maar legde zich later meer toe op fijn glaswerk en cadeauartikelen.

Maria en Guus (midden) tijdens de ponymarkt in Bemmelen ca 1960-1963.

Eind jaren 70 gingen de zaken wat minder. De concurrentie van grote winkelketens werd steeds groter en in 1979 sloot Maria haar winkel; Guus ging als servicemonteur werken bij Electrolux. Spoedig daarna moest ook

Bas – gedwongen door een slechte gezondheid – stoppen met zijn bedrijf. Hij ging in Gendt wonen en overleed in 1990.

De beide zoons van Bas hebben de ondernemerstraditie voortgezet: Peter is bedrijfsleider van de Albert Heijn-vestiging in Gendt, terwijl Bas in Lochem een eigen bedrijf heeft voor het leggen van parketvloeren.

Hartje Bommel

Wim, de derde zoon van Arie van Appeldoorn die na zijn jaren bij de Betuwsche Dienst in dienst trad bij het transportbedrijf van Lamers, nam halverwege de jaren 70 samen met zijn vrouw Hartje Bommel over. Het cafetaria bestond al sinds de ingebruikname van winkelcentrum De Assenburg en werd in het begin geëxploiteerd door Milder.

Hoewel Wim geen drankvergunning had, werd er jaarlijks een uitzondering gemaakt voor de Ponymarkt. Dan mocht er bier worden geschonken en hij herinnert zich nog de drankomzet: 50 fusten in 3 dagen. In de rest van het jaar was de omzet echter erg matig. Daarom stopte Wim na acht jaar en ging verder met de verkoop langs de deur van diepvriesproducten. Net als zijn broer Bas moest hij vanwege lichamelijke problemen vroegtijdig stoppen.

General Merchandise Dickinson

Een familielid dat buiten Bommel in zaken ging, was Willem. Beter gezegd: William Appeldoorn, zoals het briefhoofd vermeldde. Willem was de oudste zoon van 'stamvader' Henk van Appeldoorn.

Hij emigreerde in 1910 op 22-jarige leeftijd naar Amerika en vestigde zich in het plaatsje Dickinson in de staat Noord-Dakota. Tijdens een kort verblijf in Bommel vertelde hij in 1962 'met een grappig Amerikaans accent' aan De Gelderlander over zijn pioniersjaren in het braak liggende land. Hij was oorspronkelijk in Nederland al smid van beroep en was daarom in de States een ijzerhandel begonnen in een streek waar veel agrariërs woonden. De zaken gingen uitstekend en de kleine ijzerwinkel groeide uit tot de grote 'General Merchandise Dickinson'.

William Appeldoorn en zijn Duitse vrouw Sarah.

Hij trouwde in Amerika met de Duitse Sarah en kreeg twee zonen en drie dochters. Toen hij de zestig gepasseerd was, trok hij zich terug in het zonnige Oregon. Hij overleed daar in september 1966.

Grafsteen van William en Sarah in St. Luke's Cemetery in Woodburn, Oregon, USA.

Voor dit verhaal hadden we gesprekken met Maria en Guus Gerritsen-van Appeldoorn, Wim van Appeldoorn, Ans van Appeldoorn en Hans Lukassen.

Agenda

Het bestuur.

De activiteiten voor het najaar zien er als volgt uit:

Lezing "Van Schaakbord naar Stamboom".

Op dinsdag 24 september 2013 geeft Willem Rasing, uit Gendt, een lezing over genealogie, stamboomonderzoek. Op die avond zal hij precies uiteenzetten wat een schaakbord met stamboomonderzoek te maken heeft. Willem zal die avond aan de hand van voorbeelden uiteenzetten wat er zoal te vinden is op het gebied van genealogie. Ook komen diverse vormen van onderzoek aan de orde. Begrippen in de genealogie worden uitvoerig besproken.

Tevens zal er aandacht zijn voor valkuilen. Kortom een avond waarin zowel technische als tactische zaken aan de orde zullen komen, alsook anekdotes uit de door hem gehouden onderzoeken.

Willem Rasing verricht al ruim 25 jaar genealogisch onderzoek in de breedste zin van het woord. Willem Rasing is lid van de Historische Kring Gente, waarvan sedert 1 september 2013 voorzitter.

Filmavond in november.

In november, de exacte datum is nog niet definitief, wordt een filmavond over Bemmel800 gepresenteerd. De leden krijgen hiervoor nog een uitnodiging. Zie ook onze website voor de aankondiging.

Oorlogsslachtoffer Niel Uitdenbogerd

Door Adri Stuart.

In het vorige nummer (mei 2013) is het gedenkteken voor de oorlogsslachtoffers van Bemmelen en Ressen beschreven met de namen van de slachtoffers. Van Cornelis J.T. Uitdenbogerd (geb. 28-07-1913) waren geen bijzonderheden bekend.

De koster van de protestante kerk in Ressen maakte ons erop attent dat er op het kerkhof bij de NH kerk in Ressen een graf is met de naam Niel Uitdenbogerd.

*Hier rust
onze lieve zoon en broeder
NIEL UITDENBOGERD
geb. te New York 28 juli 1913
overl. te Nijmegen 22 febr 1944.*

In het bevolkingsregister van Bemmelen vinden we hem terug als "*Cornelis Johannes Theodorus Uitdenbogerd, geboren 28-7-1913 te New York (Ver. Staten van Am.)*"

Het gezin is ingeschreven in Bemmelen op 10-1-1939, komende van Valburg, Tielsestraat 47 en ze woonden in Ressen (adres C39d).

Hij is de zoon van Dirk Uitdenbogerd, landbouwkundige, geboren Bleiswijk 23-10-1886 (zoon van Johannes Cornelis en Neelte Saarloos) en Alma Maria Katharina Duhr, geboren Coblenz 10-7-1883, overleden in 1969 te Hilversum. Zijn ouders (Dirk en Alma) waren gescheiden.

Niel had nog een jongere zus, Alma Maria, die geboren is op 29-7-1916 te Ede en overleden op 27 juli 1996 te Saskatchewan, Canada. Ze was getrouwd met James Alexander Huxtable.

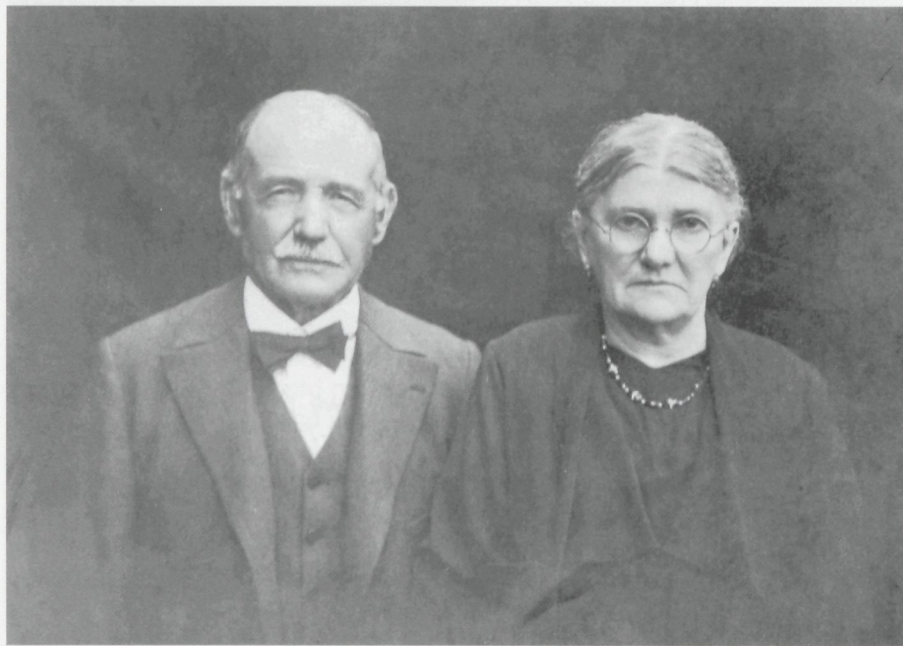
Zijn naam op het gedenkteken heeft hiermee meer inhoud gekregen.

Vur honning, was en oardigheid

Door René Haegens.

Voor veel, in het bijzonder wat oudere Bemmelingen was Frits ('Fritske') Bouwman een bekende figuur. Dat zal voor een belangrijk deel samenhangen met zijn veelzijdigheid: hij was onder meer tabaks- en aardbeiteler, maar ook imker, loonwerker en vlechter. De kans was dus groot dat je hem wel eens tegen het lijf liep.

Frits werd op 16 september 1900 geboren in het huis waar nu dieren-speciaalzaak Lamers (Het Hoog 1) is gevestigd. Zijn ouders waren Willem Bouwman en Gosina (Sient) Leenders uit Doornenburg; ze dreven er een klein boerenbedrijf.

Willem Bouwman en Gosina Leenders, de ouders van Fritske Bouwman.

Toen Frits al achter in de twintig was, kreeg hij kennis aan Dora Witjes (1908-1993) die als huishoudster werkte bij Rijssenbeek op Het Hoog. Na tien jaar verkering trouwden ze in oktober 1938 en vestigden zich een maand later aan de Zandsestraat/hoek Ressensestraat. Het huis met de fraaie naam 't Kantoor' hadden ze gekocht van Bart van Nijenhof.

Dora Witjes en Frits Bouwman, foto uit 1929.

In 1939 werd de oudste zoon Wim geboren, in de jaren erna gevolgd door Mientje, Sientje, Herman, Janneke en Berna.

Tabaksteler

Niet zo vreemd dat Frits al vroeg begon met het telen van tabak. De teelt was al enkele eeuwen in Bemmeler bekend en leverde met name in het begin van de 19^e eeuw vaak succesvolle oogsten op. Maar ook in later tijden werd tabak verbouwd. Bijvoorbeeld door Willem Bouwman, de vader van Frits. Die verdiende er tijdens de Eerste Wereldoorlog goed geld mee. Hij had het geluk dat hij vijf jongens had die mee konden helpen. Tabak kweken was namelijk niet zo zeer zwaar werk, maar véél werk. Planten, aanaarden, toppen, dieven, het oogsten van de bladeren en dan het spijlen. Dat laatste hield in dat de tabaksbladeren in de middennerf kort werden ingesneden en daarna met de ruggen tegen elkaar aan een stok (de 'spijl') geregen. Zo konden ze goed drogen in de tabaksschuur.

Frits vertelde ooit tegen De Gelderlander dat de kinderen voor werkzaamheden als het spijlen, of het spreuwen jagen, vrij van school konden krijgen. Dat werd door de ouders met meester Van Soest geregeld. Als ze veel gespijld hadden, mochten ze als beloning mee naar Zevenaar, Arnhem of Druten om de tabak af te leveren. Het betekende echter wel dat ze op de heenweg achter de kar moesten lopen; pas op de terugweg konden de jongens meerijden.

Het was overigens niet ongebruikelijk dat kleine partijtjes tabak aan andere handelaren werden verkocht. Dat leverde, zolang ze de controlerende commiezen konden ontlopen, de nodige extra centen op.

Met de gouden tijden die zijn vader in de tabaksteelt had beleefd in het hoofd, begon Frits na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog ook met de verbouw van tabak. Het gebeurde deels op gepachte grond op Het Hoog of op Baal; alles bij elkaar toch gauw een halve hectare. Net als bij de generatie ervoor, werden ook nu de kinderen ingeschakeld om te helpen bij het spijlen van de tabak. De teelt bleek inderdaad een groot succes dat tot ver na de oorlog in Bemmeler veel navolging kreeg.

Toen in 1977 de tabaksschuur achter de Kinkelenburg na restauratie officieel geopend werd, schonk Frits de gemeente een spijl tabaksbladeren en een bosje gefermenteerde tabak. Een tastbare herinnering aan de bloeiende tabakscultuur in Bemmeler.

Evacuatie

Behalve voorspoed, bracht de Tweede Wereldoorlog voor de familie Bouwman ook de nodige problemen. In de herfst van 1944 moesten ze zoals veel andere plaatsgenoten evacueren. In eerste instantie kwamen ze op Het Hoog terecht. Toen Frits op een dag tijdens een luchtalarm naar buiten ging om te kijken wat er aan de hand was, zag hij in westelijke richting dikke zwarte rookwolken. Hij realiseerde zich onmiddellijk dat het zijn eigen huis was dat getroffen was door een granaat; de zwarte rook was afkomstig van een partij vetkolen die zijn broer tijdelijk in de schuur naast het huis had opgeborgen.

Vanaf Het Hoog trok de familie naar de boerderij van Mulder aan de Slenkweg in Ressen (waar nu FlexAccount is gevestigd); vandaar naar de Philips-fabriek in Eindhoven en ten slotte naar de broer van Frits in Schijndel. Daar bleven ze tot de bevrijding.

Toen ze in voorjaar terugkwamen in Bemmeler, was de bijenstal het enige dat ze ongeschonden aantroffen. Daar was niemand met de vingers aan geweest, ook niet aan enkele stukken spek en worst die Frits en Dora voor vertrek onder een bijenkast hadden opgeborgen.

In eerste instantie kreeg het gezin onderdak bij de familie Janssen naast de Kinkelenburg, daarna betrokken ze een noodwoning op het eigen terrein. In 1948 was hun nieuwe huis klaar. Dankzij een versnelde vergunning (die je kreeg als je iemand in huis nam: in dit geval een neef van Frits) waren ze een van de eersten die in Bemmeler een nieuw huis bewoonden.

Tijdens de feesten rond Bemmeler 800 werd ook weer de oude naam van het huis ('t Kantoor) op de voorkant van het huis aangebracht. Volgens overlevering was in het vooroorlogse huis een kantoor waar post werd gesorteerd op de route Elst-Bemmeler (de Oude Postweg). [red.: in het artikel "De Vondeling en het Kantoor" in het mei-nummer van dit blad wordt vermeld

dat Gerrit van Neijenhoff, een voorouder van Bart, de dorpsschrijver was en thuis vergaderingen hield, waardoor het huis 't Kantoor genoemd werd.]

Aardbeien

Eind jaren 50 begon Frits met de teelt van aardbeien. Eerst gewoon op de koude grond, maar vanaf 1959 onder glas. En dat was iets bijzonders in die tijd: een kas van 500 m² en verwarmd door een olie gestookte ketel en een heteluchtkachel. Het geld dat hij nodig had om de grond voor de kas te kopen van de buurman, werd al na een jaar bijna terugverdiend met de opbrengst van de aardbeien

De beroemde senga senga-na's die Frits verbouwde.

Ook in de jaren erna bleven de aardbeien belangrijk. Bouwman was daarbij een van de eersten in Nederland die – om optimaal gebruik te maken van de beschikbare oppervlakte – aardbeien kweekte in (sinaasappel-)kistjes die driehoog in stellingen boven elkaar werden geplaatst. Niet onvermeld mag blijven dat Heinz in Elst hem zelfs een keer de jaarlijkse prijs toekende voor de beste kwaliteit aardbeien. Geen wonder dat Frits door sommigen 'de aardbeienkoning van Bemmell' genoemd werd.

Bijen

Naast alle dagelijkse werkzaamheden had Frits ook nog tijd voor andere activiteiten. In zijn jonge jaren bijvoorbeeld klompen maken bij Van Egerschot aan het Vossenhol. Later was hij een tijd lang loonwerker die de boeren in de verre omgeving van Bemmell hielp met het bespuiten van gewassen. In een bewaard gebleven boekje noteerde hij zorgvuldig bij wie hij had gewerkt met de bussen carbolineum, koper en kalk.

Bekender is Frits geworden door de bijenhouderij. Niet helemaal toevallig want als (tabaks-) kweker werkte hij dicht bij huis en kon daardoor de bijen goed in de gaten houden. Op 11-jarige leeftijd kreeg hij van zijn grootvader Petrus Bouwman de eerste korf met zwerm en in 1919 begon hij met kasten. Op een gegeven moment had hij de beschikking over zo'n 35 tot 40 opzetters.

Frits was medeoprichter van 'Hoop doet leven', de Bemmelse afdeling van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN), nu: Neder-

landse Bijenhoudervereniging. Hij was tien jaar penningmeester van de vereniging en twee jaar voorzitter.

De leden plaatsten elk jaar een aantal kasten op de heide in park De Hoge Veluwe. Het vervoer ernaartoe ging lange tijd met een vrachtwagen van Hent d'n Uul (Henk Peters).

Een andere bekende activiteit van de vereniging was de organisatie van het jaarlijkse Bijenbal voor leden, donateurs en aanhang. Het was een groot festijn waar gedanst kon worden (muziek: De Kembra's) en een loterij werd gehouden met hanen en konijnen als prijzen.

In de bijenhouderij ging het niet om de centen. De opbrengsten uit honing, en de verhuur van korven aan fruittelers en eigenaren van warenhuizen, waren net genoeg om alle onkosten te dekken. Frits zei dan ook altijd dat hij bijen hield 'vur honning, was en oardigheid'.

TE KOOP: 14 gezonde bijenvolken in korven, ook per stuk.
F. Bouwman, Zandsestraat 2a, Bemmelen, tel. 08811-3365.

Advertentie in 'Bijenteelt', het officiële orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland, maart 1980.

Ofschoon tijdens de oorlog de Bemmelse bijenstand vrijwel geheel was vernield, had de vereniging het geluk dat collega-imkers uit andere delen van het land een aantal volken schonken. Toen de lading in Bemmelen arriveerde, was ook Frits daarbij aanwezig. Volgens zijn eigen verhaal had het bestuur een korf apart gezet want 'als je er alleen maar naar keek, dan staken ze je al kapot'. Maar Frits blies er dikke wolken rook van zijn sigaar overheen en nam het geheel zonder problemen onder de arm mee naar huis. Het bijenvolk bleek het later uitstekend te doen.

Een ander verhaal van Frits speelt zich af net na de Eerste Wereldoorlog. Toen hij op een dag per fiets naar Nijmegen werd gestuurd om biezen hoeden voor zijn vader te halen, werd hij aangehouden door enkele politieagenten. De agenten meldden dat ze stonden te wachten op de brandweer. Die was onderweg om een grote zwerm bijen weg te spuiten die zich aan de voorgevel van het V&D-gebouw had gehecht. Maar Frits bedacht zich geen moment, kocht binnen de gevraagde biezen hoeden, wreef zijn handen in met kamfer en klom met de ladder van de inmiddels gearriveerde brandweer omhoog. Hij schepte met de hand de zwerm bijen in een van de nieuwe hoeden en zette er vervolgens een andere hoed bovenop. Beneden gekomen trakteerden de dankbare bedrijfsleider van V&D en het toegestroomde publiek hem op sigaren en sigaretten. Het verhaal is niet compleet zonder de slotopmerkingen van Frits: 'Ik was in de consternatie vergeten de

hoeden af te rekenen. Ze kostten 22 ½ cent per stuk en zijn nog steeds niet betaald!

Bouwman ging nog lang door met zijn geliefde hobby. Pas tegen het eind van zijn leven ging het niet meer en deed hij zijn bijenstand over aan een schoonzoon. De vereniging 'Hoop doet leven' heeft daarna nog lang bestaan, maar is in verband met het te kleine ledental enkele jaren geleden opgeheven.

Vlechten

Ook het vlechten leerde Frits al op jonge leeftijd van zijn grootvader. De hobby die hij voluit op latere leeftijd ging beoefenen, beperkte zich echter niet tot het vlechten van bijenkorven. Hij maakte van gevlochten buntgras ook diverse andere dingen als fruitschalen, bloempotten, lampenkappen, of zelfs een wieg. Om een gelijkmatig vlechtepatroon te krijgen, gebruikten veel vlechters een koehoorn of een ring. Maar Frits beroemde zich erop dat hij het als ouderwets vakman altijd met de hand deed.

Fritske Bouwman en zijn kleinzoon.

Bouwman gaf ook strovlechts cursussen, onder andere in Bemmelen, Nijmegen en Huissen. Daarnaast was hij aanwezig bij veel demonstraties van oude ambachten. Een soort hoogtepunt was voor hem het jaar 1973 omdat hij toen de eerste prijs won in Wageningen voor de mooiste gevlochten korf. Een jaar later won hij eenzelfde prijs op een tentoonstelling in Bunnik.

In de loop der jaren deed Frits het bedrijf geleidelijk over aan zijn oudste zoon Wim. Samen met zijn vrouw bleef hij aanvankelijk nog in het hoofdgebouw van 't Kantoor' wonen. Maar begin jaren '70 maakte hij plaats voor het uitbreidende gezin van Wim en verhuisde naar een kleine aanbouw bij het huis.

Wim zette het tuinbouwbedrijf nog een tijd voort, maar kwam geleidelijk tot de ontdekking dat het eigenlijk te klein was om goed rendabel te blijven. Dus toen hij in 1983 het aanbod kreeg van zijn emigrerende buurman om diens plantenkwekerij over te nemen, greep hij die kans met beide handen aan. Hij bouwde de kwekerij met succes verder uit. In 2000 verkocht hij – met het pensioen in zicht – het geheel en verhuisde naar Doornenburg.

Voor dit verhaal werd gebruik gemaakt van artikelen in De Gelderlander (1979), Bijenteelt VBBN (11-1983), en een gesprek met de oudste zoon (Wim Bouwman) en de jongste dochter (Berna Weys-Bouwman) van Fritske.

Gezocht: een secretaris én bestuursleden

Vindt u de geschiedenis van Bemmeler en omgeving en haar bewoners inspirerend en blijft onze taal een uitdaging voor u?

Houdt u ervan om samen met anderen deze geschiedenis op de kaart te zetten en toegankelijk te maken?

Dan zijn wij op zoek naar u.

De Historische Kring Bemmeler zoekt een **secretaris** die o.a.

- deel uitmaakt van het bestuur;
- de post en de correspondentie en administratie verzorgt;
- de vergaderingen voorbereidt en notuleert.

De werkzaamheden worden in overleg met andere bestuursleden vastgesteld.

En tevens zoeken wij **bestuursleden**. Als lid van het bestuur denkt en helpt u mee aan de activiteiten van de Historische Kring Bemmeler.

Meer informatie bij Gijs Bouwman, voorzitter, tel. 00481 462709.

Je bent een Bemmelaar als.....

Door Charles Derksen.

Ja, en? Wat bedoel je daarmee?

Nou, dat is een pagina op facebook. Daarop worden door mij, namens de Historische Kring Bommel, iedere week twee foto's gezet van iets in oud Bommel. Dat kan variëren van een huis tot een persoon of een groep mensen. Als het maar iets is van oud Bommel.

De startpagina van "Je bent een Bemmelaar als" op facebook.

De commentaren die telkens op zo'n foto volgen zijn bijzonder interessant. Veel mensen herkennen iets, b.v. van de school waarop ze gezeten hebben of de winkel waar ze vroeger snoep gingen kopen of de typische Bemmelaar die we allemaal gekend hebben. Het roept in ieder geval een heleboel nostalgie op.

Nou hebben een heleboel mensen een beetje een aversie tegen en soms weleens angst voor facebook. Vaak is de opmerking: "Dan kan iedereen alles van me zien!". Nou ik kan je verzekeren dat dat niet zo is.

Log in op www.facebook.com en zoek de pagina van "Lingewaardnieuws.nl" of klik op het facebook logo op onze website www.historischekringbommel.nl.

Dan kun je op de pagina "Je bent een Bemmelaar als...." komen.

Als je zelf geen vrienden toelaat en er zelf ook niks op zet, is er niks aan de hand. Dan kun je alleen meekijken op deze vermakelijke pagina.

Karikaturen van bekende Bemmelingen (9)

Tekening: J. van Eijdsen, tekst: A. Wierink

G. Westerman

Feilloos zeker in zijn soort
Bezadigd – kalm – zoals het hoort,
Vol levenswijsheid = als de dokters zijn
Zo is dit contereitsel: - fijn !!!

't Had hier niets van een degenstoot,
Zo'n felle flits, die alles doodt.
't Was hier: serene rust – geen slaap –
Om deze "Peinzende Aesculaap".

Het jubileumboek

Door Charles Derksen.

Zoals u weet bestaat de Historische Kring Bemmeler in mei volgend jaar 25 jaar. 't Zal u ook niet onbekend zijn dat we ter ere van dit jubileum een fotoboek willen uitgeven. De laatste anderhalf jaar zijn velen van u door ons benaderd met het verzoek om foto's van oud Bemmeler, Haalderen en Ressen ter beschikking te stellen, nadat een oproep in Gelderlander, Kringblad, Majje enz. voor een te kleine opbrengst had gezorgd.

Inmiddels zijn we ruim voorzien, zijn alle foto's gescand en retour naar de schenkers en zijn Henk Wierink en ik druk bezig het boek samen te stellen. De eerste tien pagina's zijn reeds door de drukker beoordeeld en in orde bevonden.

Het zal een handzaam boek worden waarin een wandeling wordt gemaakt door Bemmeler, Haalderen en Ressen. Een echtpaar, man en vrouw, beiden afkomstig uit Bemmeler, komt na jaren weer eens naar de ponymarkt (nou het nog kan!??) en ze schrikken zich wezenloos van alles wat er verdwenen is en ervoor in de plaats is gekomen. Enkele weken later maken ze een wandeling door Bemmeler, Haalderen en Ressen en halen samen herinneringen op.

Je kunt het boekje als gids meenemen als je dezelfde wandeling maakt, maar je kunt ook lekker thuis op de bank in gedachten de wandeling met hen meemaken. We hebben niet de pretentie om een wetenschappelijk of geschiedkundig verantwoord boek te publiceren. Nee, we willen gewoon een gezellig en nostalgisch kijkboek aan u presenteren.

Het boek zal minimaal uit 140 pagina's bestaan. Het zal geen duur boek worden. Bij voorintekening zal het € 5,- kosten. De verkoopprijs later in de winkel zal € 10,- bedragen. Hoe de voorintekening kan plaatsvinden, zal later bekend worden gemaakt. Zie hiervoor ook de website van de Historische Kring Bemmeler.

NB: Mocht u nog leuke, interessante of mooie foto's bezitten van oud Bemmeler, Haalderen of Ressen, dan zijn die altijd nog welkom voor ons archief. En als ze bijzonder goed in de wandeling passen, kunnen we ze misschien nog in het boek verwerken. Het is tenslotte nog niet gedrukt!

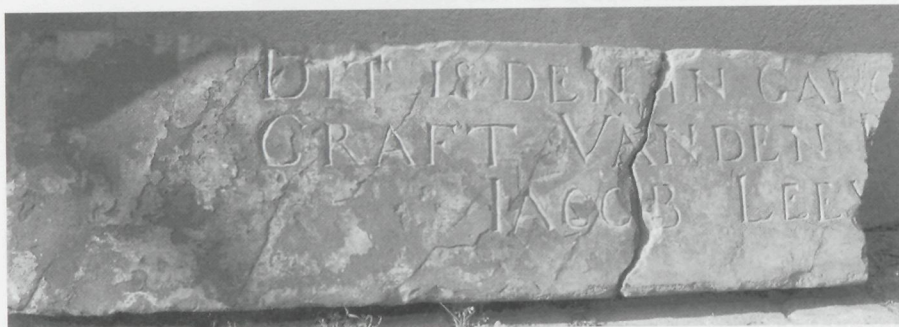
De foto's worden dan bij u opgehaald, ze worden geregistreerd, u krijgt een kopie van die registratie en na scannen krijgt u ze binnen enkele dagen weer terug. Onze nazaten zullen ons later dankbaar zijn! Bedenk dat b.v. 1960 al meer dan een halve eeuw geleden is!!! Gisteren is al historie!!!

U kunt hiervoor met mij bellen, tel. 0481 463852.

Uw hulp gevraagd bij "Den ingang van een graft"

Door Adri Stuart.

Een paar maanden geleden kreeg de Historische Kring van de heer Herman Arts een melding dat er in de tuin van zijn zoon aan de Hoogselaan een hardstenen balk in 2 stukken gevonden was. De afmeting van 2 stukken samen zijn: lengte 86 cm, hoogte 26,5 cm en dikte 7,5 cm. Aan de rechterkant ontbreekt helaas een deel.

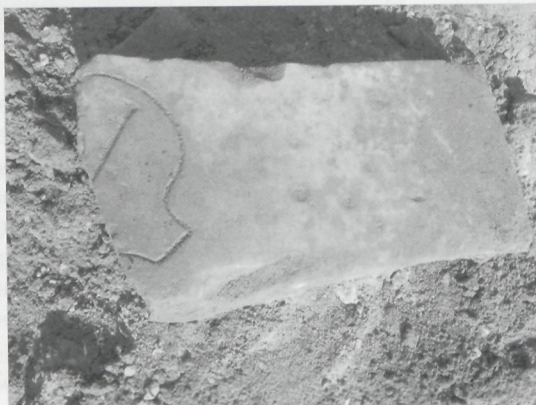

De gevonden hardstenen grafingang steen.

Kennelijk is de balk boven een grafingang gebruikt, gezien de tekst op de steen die deels leesbaar is:

DIT IS DEN IN GANG ...
GRAFT VAN DEN ...
JACOB LEE...

Een paar dagen later werd er nog een gedeelte van een steen gevonden waarop een deel van een afbeelding te zien is, mogelijk van een wapen van de familie? Dit deel sluit echter niet aan op het andere deel. Ook hier ontbreekt een deel.

Nog een stuk steen met een deel van een familiewapen?

Zo'n vondst roept natuurlijk vragen op:

- van wie is de steen en
- waar komt de steen vandaan en waar is het graf (geweest)?

De naam op de stenen balk is helaas onvolledig door het ontbrekende deel. De laatste letter van de achternaam is voor de helft zichtbaar en is vermoedelijk een V of een W. Het boek "Nederlandsche Geslachtsnamen" van Johan Winkler uit 1885 kent maar één naam die begin met "Lee" en dat is "Leeven".

Vroeger werd de V ook wel voor de U gebruikt en dan krijg je namen als Leeuw, Leeuwen, Leeuwes, Leeuwenstein o.i.d.. En misschien hebben ze het tussenvoegsel "de" of "van" weggelaten, je krijgt dan namen als *de* Leeuw of *van* Leeuw(en).

Een stenen balk die de ingang van een graf aanduidt is toch wel bijzonder. Dat moet haast wel iemand van enige betekenis zijn geweest. Het graf is naar schatting (gezien de taal van het opschrift) zeker enkele honderden jaren oud.

Een speurtocht in ons archief en op internet (www.geldersarchief.nl, www.wiewaswie.nl etc.) levert het volgende resultaat op:

- In 1681 werd De Kinkelenburg gekocht door Elisabeth *Leeuwens*, weduwe van Bertram van Eck. Had Elisabeth een vader of broer die Jacob heette? Die heb ik niet gevonden.
- De laatste pastoor van Hulhuizen is Jacobus *de Leeuw*. Hij stierf in 1826.
- Jacob *van Leuwen*, weduwnaar, schout tot Wijchen, trouwt in Bommel op 11-4-1631 met Agnes Eilbracht, jonge dochter.
- Jacob *van Leuwen* wordt genoemd als getuige bij de doop van een kind van Arnt van Leuwen op 2-5-1624.

Uit deze gegevens kan niet vastgesteld worden of een van de hier genoemde Jacob's de gezochte persoon is.

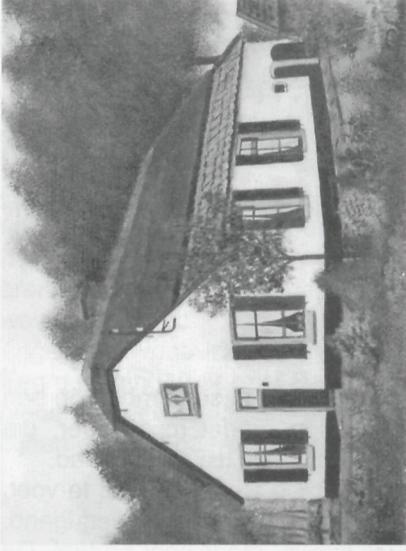
Op de vindplaats in de Hoogselaan is geen kerkhof geweest. De stenen zijn daar wel terecht gekomen, maar wanneer en waarom?

Veel vragen maar geen antwoorden. Vandaar de aanhef van dit artikel: mogelijk is er onder de lezers iemand die een idee heeft of ons op een spoor kan zetten.

Dan graag een reactie naar adri@historischekringbommel.nl of naar een van de bestuursleden (zie adressen achterin dit blad).

Familie Buijs – Zandsestraat 75 Bemmelen

Het huis waar de familie Buijs woonde staat er nog steeds. Het is al oud, maar hoe oud precies is niet bekend. Maria van Bremen, de moeder van het gezin Buijs, werd er in 1902 geboren. De achterkant van het huis was het werkgedeelte en lag aan de straat. De voorkant op de foto was van de straat afgekeerd. Na de oorlog werd het huis verbouwd, zodat de voorzijde aan de straatkant kwam te liggen. Het perceel heette De Zandakkers. Ten tijde van de familie Buijs was het een gemengd bedrijf. Bijzonder is dat aan dit huis het eindpunt van de elektriciteitsvoorziening was.

Het gezin op de foto is groot met tien kinderen. De foto is 68 jaar geleden gemaakt. Peter, het elfde kind, zou op 8 januari 1947 nog geboren worden.

Op de foto volgens de "kopjes": 1. Corry, geb. 26 mei 1930, 2. Gerard 9 februari 1934, 3. Maria Buijs - van Bremen 21 oktober 1902, 4. Jan 4 juli 1935, 5. Doortje 13 november 1932, 6. Theo Buijs 29 maart 1902, 7. Richard 2 oktober 1937, 8. Theo 7 oktober 1931, 9. Trees 15 januari 1944, 10. Miep 23 december 1938, 11. Rieky 24 januari 1941, 12. Anny 5 juli 1942 en A Teddy, het hondje, zit op schoot bij Theo.

Maria Janssen-van Gelder.

De Pas 1944

In de herfst van 1944 trokken de geallieerden vanuit Nijmegen de Betuwe in. Eef Damen woonde toen met zijn familie (vader, moeder en vijf kinderen) in De Pas. Het huis dat inmiddels is verdwenen, lag op de plaats waar nu een bungalow ligt met huisnummer 21.

In onderstaand verhaal vertelt hij over de ingrijpende gebeurtenissen in dit Bemmelse buurtschap.

Door Eef Damen.

Schuilen in de schuur

De dag herinner ik me niet meer precies, maar het was in september, op een zaterdag of een zondag. Dat laatste weet ik nog omdat mijn vader, die uitvoerder was bij de Nederlandsche Heidemaatschappij, die dag vrij had.

Er kwamen steeds meer Duitsers via de dijk naar De Pas. Allemaal te voet, er was geen enkel voertuig bij. Ook zagen we een grote groep Hitlerjugend. De jongens waren maar een paar jaar ouder dan ik, maar heel brutaal. De meesten hadden geen gewone wapens bij zich, maar wel handgranaten en daar dreigden ze regelmatig mee. Konijnen en kippen werden uit de hokken gehaald en meegenomen. Sommige, vaak luidruchtige Duitsers kwamen bij ons naar binnen en vroegen om koffie of melk. Mijn vader die ze goed kon verstaan, maakte soms een praatje met hen; ze bleken bijna allemaal afkomstig te zijn uit de grensstreek.

Luchtfoto van Bommel van 12 september 1944, De Pas.

*Bron: Afd. Speciale Collecties
Bibliotheek Landbouwuniversiteit
Wageningen.*

Tussen al die Duitsers verscheen ook de familie De Boer die vlakbij Sprokkelenburg woonde. Vader, moeder en dochter vertelden dat de Duitsers hen uit huis gejaagd hadden en Sprokkelenburg in brand hadden gestoken. Vader Jan de Boer vertelde verder dat hij Engelsen had gezien op de dijk. De familie bleef bij ons in de schuur.

Die schuur was eigendom van mijn grootmoeder; zij woonde daar samen met mijn oom Piet, oom Hent en tante Dies. Het was een groot gebouw waar de hele buurt bij elkaar een veilig onderkomen zocht. Om de nacht door te brengen was er stro op de grond uitgespreid waarbij in het midden een pad was uitgespaard.

Tegen de avond kwam een groep mensen uit de Vossenpels bij ons langs. Een deel ging door naar Bemmelen, maar twee families bleven bij ons. Hoewel beide families als naam Janssen hadden, noemde mijn vader ze bij hun bijnamen: de Spaarpot en Joep.

Boerderij van de familie Damen in De Pas voor de verwoestingen met links nog juist zichtbaar de schuur van Eefs grootmoeder.

Samen met de familie Hendriks-Meeuwsen (ook De Pas-bewoners) die al eerder bij ons was aangekomen en ons eigen gezin, was de schuur helemaal vol. Wij lagen naast de familie De Boer. Jan vertelde dat hij die middag met een emmer op zijn hoofd had gelopen omdat er granaatscherven gevallen waren.

Engelse verkenners

Ik weet niet meer hoe laat het was, maar ik werd tegen de ochtend wakker van het lawaai. Er was buiten een hoop geschreeuw en aan een stuk door weerklonk geweervuur en automatische wapens. Wat ik me ervan herinner is dat dit uren aan een stuk doorging. Later zagen we dat alle muren vol kogels zaten. In de schuur hoorde je alleen maar snikken en huilen. Ik weet nog dat mijn vader zei: 'Het is zo voorbij jongens.'

Eef Damen, 7 of 8 jaar.

Even later ging de deur open en er kwamen twee soldaten binnen. Ze zeiden niets. Ze lachten alleen maar een beetje. Oom Piet zei: 'Dat zijn Engelsen.'

Eén had een radio op zijn rug en hij praatte aan een stuk door in een microfoon. De ander had, zoals buurman Hent Tap zei, een ijzeren geweer zonder hout eraan, een stengun dus. Ze staken allebei een Player-sigaret aan, mijn vader en oom

Hent kregen er ook een. Ze roken heel erg lekker. Wij kregen een stuk chocola. Net zoals de soldaten kwamen, vertrokken ze ook weer. Zonder een woord te zeggen.

Verdreven door de Duitsers

Na ongeveer een half uur begon het schreeuwen en schieten opnieuw en er werd op de deur gebonsd. Er kwam een schreeuwende Duitser binnen. We moesten naar buiten, vrouwen en kinderen, oude mensen, allemaal zonder uitzondering. In de hoek van de schuur stonden een stuk of tien Duitsers zwijgend naar ons te kijken. Mijn vader liep naar de achterdeur om op de deel de fiets te halen; op de fiets had hij een bundel dekens vastgebonden. Een grote jonge Duitser vroeg aan hem wat hij daar deed en toen mijn vader met de fiets naar buiten kwam, sloeg deze Duitser hem met een handgranaat op het hoofd. Het bloedde heel erg en tante Dies hield een zakdoek tegen de wond. Een oudere Duitser hielp mijn vader die op de grond was gevallen weer overeind. Hij trok de dekens van de fiets en gaf ze aan mijn vader. De fiets namen ze mee.

Inmiddels was het schieten minder geworden en we werden door de Duitsers de Fondswei ingedreven, richting Bommel. We volgden het kerkpad dat toen onder langs de dijk liep en uitkwam op de Teselaar. Mijn moeder had mijn drie weken oude broertje in de kinderwagen en oom Piet duwde de

kruiwagen met mijn grootmoeder erin. Een heel lange stoet op een smal paadje. Overal lagen Duitsers langs de kant van de sloot. Mijn vader vertelde later dat enkelen bemoedigend tegen hem hadden gezegd dat het spoedig voorbij zou zijn.

Toen we ter hoogte van het kerkhof waren en omkeken, zagen we diverse branden. Mijn vader wist precies wat in brand stond. Hij noemde ze ook: Doomik, Hubers, de Hel, het Hemeltje en de huizen van Hent Sanders, Kuhnen, Wientjes en Buijs. Boven De Pas hing een rode gloed.

Bij het kerkhof lagen zes dode Duitsers, netjes op een rij. Het was de bemanning van een daar opgesteld kanon en ik kende hen. Samen met mijn vriend Jan Meeuwssen ging ik er wel eens kijken als we naar school gingen. Het waren best aardige mannen en we kregen soms een snee brood met worst. Gerrit van de Woerdt die ook bij ons in de schuur had gelegen, wilde een van die doden een leren koppelriem afnemen, maar zijn schoonvader Derk Hofman verbood het hem.

Bij Publichuizen

Inmiddels was het licht geworden en langs het huis van Arend Moed en dokter Poell kwamen we in de Dorpsstraat. Overal lag rommel op straat en overal waren Duitsers. Via de Karstraat langs Roelofs de melkboer ging onze stoet naar De Heuvel. Bij de boerderij van de familie Ran aan de Dikelsestraat, begon het schieten weer. Je kon de kogels horen fluiten. Iedereen die dat kon, ging van de weg af en liep verder door sloten en greppels. Alleen oom Piet met grootmoeder in de kruiwagen volgde de weg die ongeveer een halve meter hoger lag dan het veld. Er werd door een Duitser iets naar oom Piet geroepen. Mijn vader vertelde later dat hij gevraagd had of hij gek was. Het antwoord van oom Piet was: 'Nee, maar mijn moeder kan niet lopen.' De Duitser had toen alleen maar wat gemompeld. Aan het eind van de weg kwamen we bij de Linge. Hier lagen ook allemaal Duitsers en die zeiden dat we richting Karstraat moesten lopen en vandaar linksaf over de Karbrug.

Toen we bij de boerderij van Publichuizen waren gekomen, riep een man tegen mijn vader: 'Dorus, kom maar hier naar toe!' Een aantal mensen van de groep liep door, maar de meesten gingen naar de Pippel, zoals mijn vader hem noemde. Deze man was een Rijksduitser en de goedheid zelve. We kregen te eten van hem: aardappels, vlees en 's morgens was er pap van hele weikorrels. Van de ingekwartierde Duitsers kregen we suiker.

We sliepen in de koestallen waar ook gewonde soldaten lagen. Mijn vader vertelde later dat een van die gewonde jongens vroeg hoe ver Essen hier vandaan was, want daar woonde hij. Er waren ook een paar gewonde Engelsen en een padvinder in uniform uit Nijmegen die Michiel Publichuizen heette en een neef was van de boer. Hij liep de hele dag tussen de gewonden door, gaf ze eten en was tolk.

Terug naar De Pas

We bleven er drie dagen en drie nachten. Toen gaf een Duitse dokter mijn vader de raad om met een groep naar Bemmeltje te gaan, want dat was al bevrijd gebied.

's Morgens na de pap vertrok ons gezin, samen met familie Meeuwse en familie De Boer. Oom Piet, oom Hent en tante Dies met grootmoeder gingen via Huissen naar Drempt. Daar woonde een zus van mijn vader. Verder gingen met ons mee: de familie Buijs, de familie Hofman, de familie Hendriks, een onderduiker en de padvinder. Op advies van de dokter liepen vrouwen en kinderen voorop. Er werd nog wel geschoten, maar toen wij er aan kwamen werd het stil.

We liepen door de Karstraat waar allemaal Duitsers langs de kant lagen die heel gewoon goedemorgen tegen ons riepen. Bij Roelofs de melkboer sloegen we rechtsaf De Plak op. Ongeveer 200 meter verder lagen de Engelsen. Bij het eerste huis aan de rechterkant op De Plak stonden een paar mannen uit Bemmeltje die onze groep tegen wilde houden. Ze hadden banden om hun armen. Volgens mijn vader was er een bij van Brits. Jan de Boer en Senne Hendriks pakte hem bij de arm en duwden hem aan de kant. Toen konden we weer verder.

Achter het huis waar nu Geert Klomp woont, stonden een paar Engelsen, maar we konden gewoon doorlopen. Bij Geurts de bakker zaten Engelsen in schuttersputten en in het Vossenhol kwamen we een neger op een fiets tegen.

*Het huis van de familie Damen
na de oorlog.*

Na een half uur waren we terug in De Pas en konden we de ravage aanschouwen. Hentje Kuhn die zich stiekem in de schuilkelder van zijn huis had verborgen, liep er al weer rond. Ook de oude Gijs van Meegen was er; hij had al die tijd in het ketelhuis gezeten. Mijn oom Geert Damen had een schuilkelder in de dijk gemaakt; daar had hij tijdens de gevechten gewoon afgewacht tot hij Engels hoorde praten en was toen met vrouw en kinderen naar buiten gegaan.

Granaatinslag

Als 11-jarige had ik daarna een prachttijd. We gingen alle kippenhokken af voor eieren en brachten die naar de Engelsen. We kregen dan cornedbeef en chocola, en sigaretten voor pa. Het waren spannende en angstige dagen geweest en ik realiseerde me later pas echt wat mijn ouders met vijf kinderen hadden moeten doormaken.

Maar wat er na onze terugkomst in De Pas gebeurde, zal ik mijn hele leven niet meer vergeten. Mijn vader zei later: 'Wat wij aan dat jong te danken hebben, kunnen we hem nooit teruggeven.' Met 'dat jong' bedoelde hij Senne Hendriks.

De frontlijn lag in die dagen op de lijn Doornenburg-Gendt-Angereren-Huissen. Duitsers en Engelsen beschoten elkaar voortdurend met artillerie en bijna dagelijks vielen er granaten.

Op een dag hadden mijn vader en buurman Hent Nuijen in de buurt een varken zien lopen. Ze vonden een soldaat bereid om dat beest neer te schieten en bij Nuijen op deel werd dat varken vervolgens aan kant gemaakt. Hent en Theo Nuijen verdeelden het in stukken en mijn moeder wakte het vlees en maakte worst.

Toen het al begon te schemeren, hoorden we plotseling een doffe klap van een inslaande granaat en het huis van Nuijen stortte in. Hent en Theo Nuijen, twee Engelse soldaten die spek kwamen halen, mijn moeder en mijn jongste broertje in de kinderwagen zaten onder het ingestorte huis. Mijn vader was radeloos, maar het lukte hem niet om onder de zoldering te komen die was blijven hangen op de kachel en wat landbouwwerktuigen. Het huis stond inmiddels in brand. Met een stuk boomstam probeerde een aantal mannen een opening te maken. Daarbij wrong Senne Hendriks zich onder de balken door en kroop naar binnen. Hij sleepte eerst Hent Nuijen naar de opening; die werd door Hent Kuhn er verder onderuit getrokken. Hij was zwaargewond. Daarna kwamen de twee Engelsen te voorschijn; ze waren allebei dood. Niemand had nog hoop op verdere overlevenden. Al helemaal niet toen ook Theo Nuijen er dood onderuit kwam. Totdat Senne Hendriks riep: 'Ik hoor ze schreeuwen, Dorus.' Hij bracht even later mijn moeder ongedeerd naar de opening en zei er gelijk bij dat hij mijn broertje had horen

huilen. Even later droeg hij mijn broertje naar buiten. Ook hem mankeerde gelukkig niets. De doden en gewonden werden naar Nijmegen gebracht.

'Dorus, bid!'

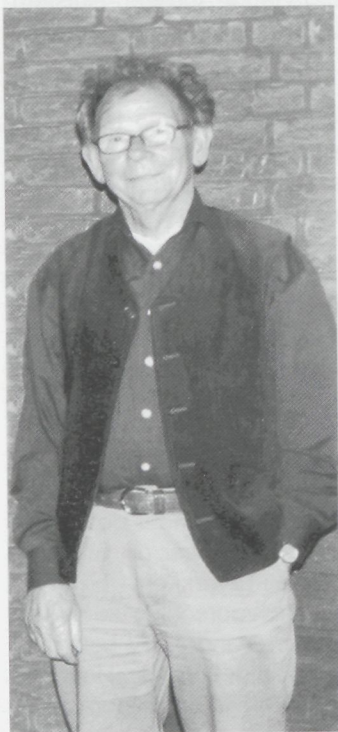
Die nacht vielen er meer dan 150 granaten in De Pas. We lagen met vijf gezinnen in een schuilkelder. Die kelder bevond zich in een sloot met een dak dat was gemaakt van wat balken, golfplaten en een dun laagje grond en takkenbossen. Het was verschrikkelijk. Eerst hoorde je in de verte wat gerommel, tien tellen later kwam de granaat aanfluiten. Het fluiten ging over in sissen en fladderen, daarna kwam de klap. Uren aan een stuk. De granaten vielen rondom de schuilkelder en het was een wonder dat die niet geraakt werd.

Enkele indrukken zie ik nog steeds voor me. In de kelder brandde een kaars die bij elke inslag uitging en door mijn vader weer werd aangestoken. Ik zie Jan de Boer met een emmer op zijn hoofd, en zijn vrouw die helemaal onder een deken was gekropen. En Hent Tap, een boom van een kerel en voor de duivel niet bang, die na elke klap tegen mijn vader zei: 'Dorus, bid!' Het gekke was dat de vele kinderen die in de schuilkelder zaten, muisstil waren. Er was er niet een die hilde. Je hoorde alleen het snikken van de oude vrouw

Nuijen. Ze was een paar uur daarvoor haar man en zoon verloren.

Na vele uren hield het schieten op en konden we naar buiten. De granaattrechters zaten overal om de schuilkelder. Mooie ronde gaten van ongeveer twee meter doorsnee en een meter diep. Het varken dat we 's nachts hoorden schreeuwen, lag dood op de weg.

We hadden nog meer geluk gehad. Kapelaan Van der Voort was daags te voren geweest om te zeggen dat hij de volgende morgen de communie zou komen brengen. Mijn moeder had de kamer waar we normaal 's nachts sliepen, ingericht als kapelletje. Wij overnachtten daarom in de schuilkelder. Juist de kamer had die nacht een voltreffer gekregen en het hele voorhuis was één puinhoop. Ook het huis van Hent Tap was totaal vernield.

Eef Damen, anno 2013.

De volgende dag zijn we met Engelse vrachtwagens naar Brabant gebracht. Ons gezin kwam in Meerveldhoven terecht. Daar hebben we gedurende zeven maanden het einde van de oorlog afgewacht.

Twee jaar voor zijn dood ontmoette ik Senne Hendriks. Ik vroeg hem of hij zich alles nog herinnerde. Hij zei: 'Alles. Wil je ook het merk en de kleur van die kinderwagen nog weten?'

Oorlogsgeweld

Van de 16 huizen in De Pas zijn er tijdens de oorlog 9 totaal vernield, 2 zwaar beschadigd en 3 buurtgenoten zijn omgekomen door oorlogsgeweld.

Van de familie Nuijen leeft alleen de jongste dochter Dora nog. Bij de onthulling van het oorlogsmonument heb ik haar gesproken en ze vertelde mij dat haar moeder haar na de bevrijding naar Nijmegen had gestuurd om vader en broer Theo te zoeken. Een man uit Lent had haar de Waal over gezet. Na lang zoeken in verschillende ziekenhuizen vond ze hen allebei: haar eerder overleden broer Theo en haar vader die inmiddels ook aan de verwondingen bleek te zijn bezweken. Een non had haar begeleid door de gangen waar alle doden lagen en tilde dan steeds de lakens op. 'Die tocht vergeet ik nooit meer', zei ze.

Naschrift

Hoe mijn leven na de oorlog verder ging, kan ik het beste laten uitleggen door een tante van mij die een dagboek bijhield:

Op zondag 22 juli 1945 kreeg Eef Damen een ongeluk met een landmijn en is zwaar gewond geraakt. Er zijn 72 splinters uit zijn lichaam gehaald.

Na al deze gebeurtenissen kon Eef zijn draai niet meer vinden. Mogelijk als gevolg van de nare tijden, was hij een moeilijk kind voor zijn ouders. En steeds weer speelde dezelfde gedachte door zijn hoofd: de twee Engelse verkenner die gewoon midden tussen de Duitsers de schuur binnenkwamen en weer teruggingen. Hoe durfden ze in godsnaam?

Hij wilde zelf ondervinden hoe het was en meldde zich in 1952 bij het korps mariniers. Na zijn opleiding werd hij uitgezonden naar Nederlands Nieuw-Guinea. De discipline die hem bij het korps werd bijgebracht, heeft hem geholpen om na terugkomst een normaal leven op te bouwen.

Een korte cursus genealogie – deel 5

Rechtbanken en rechtspraak

Door Marijke Hermsen-Jansen.

Hoe verder u komt in het onderzoek naar voorouders, des te meer vragen u krijgt. Om antwoorden te krijgen op die vragen is het goed om te kijken naar de omgeving van de voorouders: wat deden ze en met wie hadden ze te maken. Het kan zijn dat ze een huis of land kochten of verkochten, een hypotheek nodig hadden, een testament opmaakten. Een andere mogelijkheid is dat ze een geschil hadden met een buurman over erfgronden of nog geld tegoed hadden vanwege geleverde goederen. Maar het kan ook dat iemand verzeild raakte in een misdrijf, van diefstal tot moord. In al deze gevallen hadden ze te maken met de rechter. Misschien denkt u, ja maar mijn voorouders waren geen criminelen. Daar ga je ook niet vanuit, maar je weet maar nooit.

In de Franse tijd ging het Nederlandse rechtssysteem op de helling. Het oude systeem kende grote regionale en lokale verschillen en er was geen onderscheid in wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht. Na inlijving van Nederland bij het Franse Keizerrijk werd het nieuwe systeem ingevoerd, waardoor de rechtspraak gecentraliseerd werd. Er kwamen vier niveaus, die tot op de dag van vandaag nog bestaan: het landelijk gerechtshof, de provinciale gerechtshoven, de arrondissementen en de kantons.

Deze keer gaan we het hebben over onderzoek naar de rechtspraak van vóór 1811 in Gelderland. We vinden deze informatie in de zgn. oud-rechterlijke archieven. Het zoeken in de oud-rechterlijke archieven levert, naast inzicht in het wel en wee van voorouders, zicht op de normen en waarden in een bepaalde tijd. Wat kon wel en wat niet en wat waren de gevolgen als men zich niet aan de regels hield.

Tot 1811 waren er meer dan honderd rechtsgebieden in Gelderland. Er was veel verschil in welke rechtbank welke zaken mocht behandelen. Dat is nu nog het geval, maar er zijn niet zoveel rechtsgebieden meer. Een belangrijke rechtbank voor Gelderland was het Hof van Gelre en Zutphen. Hier mochten alle zaken worden behandeld, zowel van hoge als van lage jurisdictie, dat wil zeggen zowel criminele zaken als civiele zaken. De verschillende soorten rechtspraak zijn te verdelen in:

- 1) Criminele rechtspraak
- 2) Civiele rechtspraak
- 3) Contentieuze rechtspraak
- 4) Vrijwillige rechtspraak.

Criminele zaken zijn die zaken die gaan over een misdrijf waarop een lijfstraf stond of erger, de doodstraf (een halszaak).

Civiele rechtspraak gaat over conflicten, b.v. met de bureu.

Contentieuze rechtspraak gaat over zaken waar alleen een boete op staat.

Vrijwillige of volontaire rechtspraak gaat, zoals het woord al zegt, over zaken waarmee men vrijwillig naar een rechtbank ging. Hier hebt u dus de meeste kans om iets over uw voorvaderen te vinden. Zaken waarmee je na 1811 naar een notaris ging, werden voor 1811 voornamelijk bij een rechtbank behandeld, dat kwam omdat er voor 1811 nog maar heel weinig notarissen waren. En het was toch nodig om zaken zoals een testament, voogdij, geldleningen, hypotheek e.d. wettelijk te laten vastleggen.

Het huis met de trapgevel is het huis van de Schout. Pasteltekening van C. Kruijf.

Het Hof van Gelre en Zutphen behandelde alle mogelijke zaken en was dus een rechtbank met hoge jurisdictie. De gebieden met lage jurisdictie, waar geen criminele zaken behandeld werden, vinden we vooral op het platteland.

Gelre en het graafschap Zutphen kenden tot 1798 drie 'staatjes': de kwartieren van Arnhem (ook: Veluwe genoemd), Zutphen en Nijmegen.

De grote steden, zoals Nijmegen en Arnhem, hadden hun eigen rechtbanken, waar de rechtspraak werd uitgeoefend door de schepenen.

Het kwartier van Nijmegen kende een zestal plattelandsambten, waaronder het Ambt Overbetuwe.

Nb: De archieven van een aantal rechtsgebieden zijn overgedragen aan regionale of streekarchieven. Zo moet u voor het oud-rechterlijk archief van Nijmegen in het Regionaal Archief van Nijmegen zijn en voor het archief van het Ambt Nederbetuwe in het Regionaal Archief Rivierenland in Tiel.

Hoe zijn de gegevens te vinden?

Bij het zoeken naar gegevens over voorouders in oud-rechterlijke archieven zijn het toegangsnummer van de betreffende rechtsinstelling en het inventaris nummer van de rechtszaak van belang. Via de computer kunt u thuis al veel voorwerk doen door deze nummers op te zoeken op de website van het Gelders Archief; dit is een grote vooruitgang met een aantal jaren geleden. Hebt u geen computer? Geen probleem, in het Gelders Archief in Arnhem staan ze ook en men helpt u daar graag verder.

In de studiezaal van het Gelders Archief kunt u met het toegangsnummer en het inventarisnummer de betreffende documenten van de rechtszaak aanvragen. Noteer die nummers dus goed. Op de website ziet u alleen een korte samenvatting.

Bijvoorbeeld:

De Ambtman contra Aelbert Dirxen, deze heeft Willem Engelen aangerand en met een mes bloedens gewond. boete fl.75,-

Toegang tot Hof van Gelre en Zutphen

Ga naar www.geldersarchief.nl en klik op de afbeelding van familiegeschiedenis. Dan komt u op een pagina met bronnen waarin vooral personen voorkomen. Om verder te gaan klikt u op Oud-Rechterlijke Archieven. Hier staat een beknopte beschrijving en onder het kopje 'Bij welke rechtsinstelling in Gelderland kunt u deze informatie vinden?' staat het toegangsnummer van het Hof van Gelre en Zutphen, namelijk 0124. Hierop klikken en u komt op de pagina van de inventaris van het Hof van Gelre en Zutphen. Klik op Inventaris en daarna op 3 en dan op 3.1 en daarna op 3.1.1 Criminele zaken en dan op 3.1.1.1 Sententiën, procesdossiers en verdere bescheiden.

Hier is o.a. een onderverdeling gemaakt naar criminele procesdossiers en criminele processtukken.

Bij de criminele procesdossiers, 1544-1811 vindt u onder nummer 4546 o.a.:

landdr.v. Veluwe, scholtambt Barneveld contra Claes Wulven alias Claes Joncker, v. Huinen bij Putten, boereknecht, moord op schoonmoeder en -zuster, levend geradbraakt, onthoofd; het lijk op een rad, het hoofd op een pin met 2 aanhangende knuppels.

Als u hier op klikt krijgt u een korte samenvatting en kunt u hiermee het procesdossier in het Gelders Archief opvragen.

Bij de criminele processtukken vindt u o.a. de volgende processen:

4800 *Stukken betreffende de uitzending naar Oost-Indië van een veertienjarige jongen genaamd Bessel of Hessel, door het Hof een tijdlang in civiele detentie gehouden onder verdenking van moord op zijn broertje. 1700, 1711. 1 stuk*

De straf was dus niet wat een kind nu zou krijgen.

4801 *Kondschappen inzake Gerrit Janssen, wever, gewoonde hebbende te Loenen, wiens lijk opgehaald was uit de IJssel onder het scholtambt Zutphen, 1725. 1 omslag*

Denkt u, dat zou wel eens familie kunnen zijn, dan vraagt u met de twee nummers (toegangsnummer 0124 en inventarisnummer 4801) het hele dossier aan en krijgt u de bijna driehonderd jaar geleden geschreven processtukken in handen.

Een ander voorbeeld: klik in plaats van 3.1.1.1 op 3.1.1.4 Tuchthuis en verbeterhuis dan ziet u onderstaand proces:

4864 *Stukken betreffende Jan Moorrees, voormalige secretaris der heerlijkheid Gendt (Overbetuwe), die uit zijn detentie in het tuchthuis was ontsnapt, 1740, 1741. Met ouder verzoekschrift van Moorrees met bijlagen, 1736 1 omslag*

Toegang op ORA Overbetuwe

Ga naar www.geldersarchief.nl en klik op de afbeelding van familiegeschiedenis. Dan komt u op een pagina met bronnen waarin vooral personen voorkomen. Om verder te gaan klikt u op Oud-Rechterlijke Archieven. Hier een beknopte beschrijving en onder het kopje: 'Hoe vraagt u informatie uit de Oud-Rechterlijke Archieven aan?' vindt u een verwijzing naar 'Overzicht Rechtsgebieden Oud-Rechterlijke Archieven' en verschijnt een overzicht met plaatsnamen zodat u kunt zien onder welk rechtsgebied de woonplaats van uw voorouders valt. Zo valt Bemmelen, Ressen en Haalderen onder het rechtsgebied Overbetuwe met toegangsnummer 0193.

Ga nu naar het beginscherm op www.geldersarchief.nl en tik in het vak naast 'zoeken' "0193 ORA Overbetuwe" en klik op zoeken. In de resultaten vindt u de toegang 0193 ORA Overbetuwe 1434-1811. Klik daarop en u komt op de pagina van deze archieftoegang. Klik op Inventaris en u ziet de vier mogelijkheden: Criminele rechtspraak, Civiele rechtspraak, Vrijwillige rechtspraak en Huishoudelijke zaken.

Zie hieronder enkele voorbeelden van processen waarin inwoners van Bemmél betrokken zijn:

1. Criminele rechtspraak, Criminele procesdossiers van Overbetuwe, Bank Elst 1653-1803, Bemmél 1676.

No. 20 1692-1699

Evert Kersten, inwoner van Bemmél., Woensdag 14-10-1696 te Bemmél in de herberg van Jacob Smits, genaamd "Het Casteel van Assumburgh". Verwond met mes Henrick Frericks, die daaraan 2 dagen later overlijdt. Voortvluchtig, terug in 1704. Onthoofding. Sententie: 7-8-1704.

No. 34 1781-1785

Joseph Bernardi, Buitenlander, beroep glazenmaker, tijdelijk verblijvend bij Willem Aalbers, wonende op "Den Heuvel" onder Bemmél. Bemmél, 23-12-1781. Aanranding en mishandeling van Jan Janssen met een knuppel op een stuk weide, "de Kuiltjes" geheten. Voortvluchtig.

No 36 1791/1792

Pieter Stuckart, oud 39 jaar, geb. te Neuwirth, beroep pruikenmaker en haarkoper. Gearresteerd te huize van de schipper Derk Peters te Bemmél., Een man van slechte levenswandel. Vals spelen, wedden en roven van geld o.a. van de koopman Henrick Muller in de "Rode Leeuw" buiten Arnhem met zijn jeugdige complice Barthelomeus Willemsz. Geseling. 6 jaren tuchthuis. Verbanning voor het leven uit Fürste.

2. Civiele rechtspraak,

2.2 Bank van Elst, Civiele procesdossiers, 1640-1810

No 227 1804

De Ambtman, r.o. contra Hendrik ter Meer, wonende te Haalderen. 23-1-1804 op de dijk tussen Lent en Bemmél. Slaan met een zweep in het gezicht van de vrouw van Gerrit van Nijenhoff.

Als u dit proces aanvraagt dan krijgt u het volledige verslag:

Op den 23e januarij deeses Jaars s'avonds ten half zes uure ten huijse van den Castelijñ Gerit van Nijenhof te Bemmél gerequireerd zijnde waar mij Gerit van Nijenhof aangegeeven

Dat Hendrik Termeer woonachtig te Haaldren Buurtschap van Bemmél met zijn kar van Nijmegen gekoomen was, des agtemiddags omtrent half vier uren, en gemelden G. van Nijenhof zijn vrou, op het paard van de Jonkman Jan van Driel geseete hebbende om naar Bemmél te rijden, op den dijk tuschen Sproklenburg en Lenth, door het verbij jaagen van Hend. Termeer,

met zijn zweep de vrou van gemelde Gerit van Nijenhof over het aangezigt is geslaagen geworden.

Praesente getuige zijn:

Jan van Driel junior te Pannerden

Boudewijn van Swelm te Gendt

Hendrik Sam te Gendt

20.

Op den 23de Januarij deses Jaars s'wonds
in haef des stree der Tuyn te, in den (aschdij,
Gerit van Nijenhof te Beunel geyt over
zijnde was my Gerit van Nijenhof aangezogen
Dat Adriaan Termen, woonachtig te Raalden
Bijndskap van Beunel, medelys hier
van Nijmegen, gehoorner was, des agtemid
dags om trent half vier uren, en gemelden
J. van Nijenhof 44 uren, op het Paard van de
Jonkheer Jan van Driel geleide hebbende
om naar Beunel te ryden, op den dyk
tussen Sporkleburg en Lent, door het terby
jaage. Van Adriaan Termen, medelys 44 uren
de vrou van gemeld Gerit van Nijenhof over
het aangezigt is geslaagen, geworden.

Praesente Getuige sijn

Jan van Driel junior te Pannerden

Boudewijn van Swelm te Gendt

Hendrik Sam te Gendt

2.5 Bank van Bommel, Civiele procesdossiers, 1663-1720

No. 267 1711-1713

De douairière van de Ambtman, r.o. contra Jan Peters., Ongebungeld laten lopen van zijn hond. Sententie: 1 juni 1713.

Peter Engelen, meester-timmerman te Nijmegen contra Aernt van Megen., Eis tot betaling van achterstallige pacht van een hofstede te Gent. 30 juni 1712.

De zaak van Peter van Engelen, meester timmerman in Nijmegen tegen Arent van Megen gaat over 6 zakken appels die Van Engelen heeft geleverd en over drie jaar pacht (1708, 1709 en 1710) van een hofstede met land gelegen onder de heerlijkheid van Gent. De pacht van die jaren had met Kerstmis betaald moeten worden. Ook wil hij de appels of de waarde ervan terug.

Overige rechtszaken

Als u op www.geldersarchief.nl en dan weer op Familiegesciedenis klikt en dan onder "Rechtbankarchieven" op "Rechtbank Arnhem" klikt, ziet u een korte beschrijving van deze rechtbank en het toegangsnummer 1113.

Hier staan vrij recente zaken van tussen 1839-1939 en 1940-1979. Deze stukken zijn niet allemaal bewaard gebleven vanwege oorlogsschade. In deze zaken is ook niet rechtstreeks te zoeken, ze zijn vaak niet openbaar vanwege privacy. Wilt u hierin zoeken, dan moet u naar het Gelders Archief in Arnhem en moet u zich legitimeren. U moet toestemming hebben van nog levende personen in de zaak die u wilt bekijken. Of u moet kunnen aantonen dat de betrokkenen overleden zijn. Voor een aanvraag dient u het formulier "raadpleging Justitiële Archieven" in te vullen. Dit is te downloaden naar uw computer.

Het is jammer dat er geen lijsten met namen zijn van personen die in een rechtbankdossier staan, dus u zult veel moeten klikken, bladeren en geduld hebben. Erg belangrijk is dus te weten waar uw voorouders woonden en dan te bepalen, zie in het begin van dit stukje, onder welk rechtsgebied die woonplaats viel.

Houdt u er rekening mee dat het Gelders Archief in Arnhem in een mooi nieuw pand zit aan de Westervoortsedijk 67-D. Maar u kunt dus al veel voorwerk doen op uw computer.

Ik wens u veel plezier.

Bruiloftspenning Van Randwijck-Van Vredenburg

Door Adri Stuart.

Een paar maanden geleden kreeg ik een telefoontje met de vraag of de Historische Kring Bemmelse interesse had in een penning van de gouden bruiloft van een Bemmelse familie, namelijk de familie Van Randwijck-Van Vredenburg.

De gulle gever, de heer Van den Heuvel uit Nijmegen, heeft de penning ca. 12 jaar geleden gevonden bij de Waal in Nijmegen, tussen de spoorbrug en het slachthuis. Hij vermoedt dat daar het oorlogspuin uit de binnenstad van Nijmegen terecht is gekomen. Nadat hij de penning al een tijd in huis had werd hij toch nieuwsgierig wie de betrokken personen waren. Bij zijn speurtocht zag hij dat de familie Van Randwijck-Van Vredenburg in Bemmelse gewoond heeft en vandaar dat hij contact met ons opnam.

De penning is uitgegeven ter gelegenheid van de gouden bruiloft van het echtpaar Lodewijk Napoleon, graaf Van Randwijck en Claire Julie Helene Philippine, jonkvrouwe Van Vredenburg.

Beeld voorzijde: borstbeelden van graaf L.N. van Randwijck en jonkvrouwe C.J.H.P. van Vredenburg, met muts op het hoofd.

Signatuur voorzijde: J. P. M. Menger. F.

Omschrift voorzijde: God was en blijve met ons

Beeld keerzijde: lauwerkrans, daaronder opschrift.

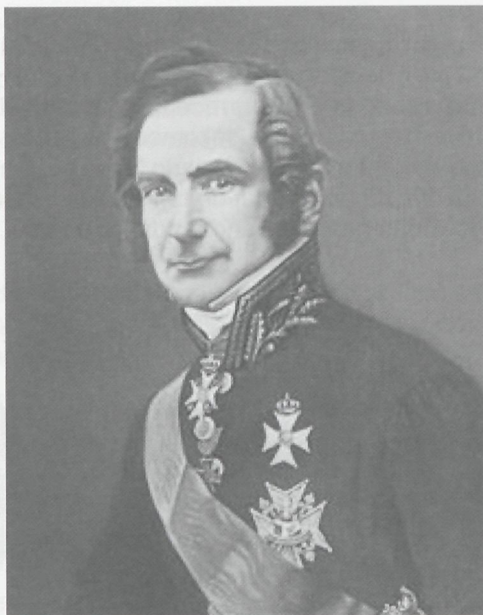
- Omschrift keerzijde: met 4 kinderen 3 behuud en 9 kindskinderen gelukkig en dankbaar gevierd.
- Opschrift keerzijde: Gouden bruiloft / van / graaf van Randwijck / en / jvr. van Vredenburg / 25 september / 1885
- Afmeting: 50 mm
- Gewicht: 58 gr
- Materiaal: brons, verguld of goudbrons.

Graaf Van Randwijck

Mr. Lodewijk Napoleon, graaf van Randwijck, werd geboren te Amsterdam op 2 mei 1807 en overleed te 's-Gravenhage, 4 december 1891.

Hij trouwde in Middelburg op 25 september 1835 met jonkvrouw Claire Julie Helene Philippine van Vredenburg, geboren te Amsterdam, 1 februari 1811, dame du Palais van koningin Anna Paulovna en van koningin Sophie, overleden te 's-Gravenhage 1 juli 1899.

Ze kregen vier kinderen, waarvan drie geboren in Bemmelen: Julia (1836), Frans (1838) en Aletta (1839). Het gezin verhuisde in september 1842 naar Assen waar kort daarna Alexander werd geboren (1842).

Graaf Lodewijk Napoleon van Randwijck .

Lodewijk Napoleon van Randwijck was lid van de Ridderschap van Gelderland en was een ultraconservatief Nederlands minister en bestuurder uit de eerste helft van de negentiende eeuw.

Hij was van 1829 tot 1835 advocaat te Arnhem, van 1835 tot 1837 vrederechter te Elst en Bemmelen. Hierna werd hij gedeputeerde in Gelderland en gouverneur van Drenthe en later van Gelderland. Hij zag als minister van Binnenlandse Zaken een poging om het kiesrecht in de provincies en gemeenten te herzien, mislukken.

Hij was korte tijd minister van Buitenlandse Zaken, maar trad in maart 1848 af als minister, nadat koning Willem II buiten de ministers om de Tweede Kamervoorzitter had gevraagd de in de Tweede Kamer levende wensen voor

Grondwetsherziening kenbaar te maken. Ook na 1848 bleef hij nog functies vervullen, met name aan het hof. Hij was grootmeester van het huis van H. M. Koningin Sophie, commandeur Nederlandsche Leeuw, ridder eerste klasse Gouden Leeuw van Nassau, grootkruis Eikenkroon.

De Plak

Het echtpaar Van Randwijck-Van Vredenburg verbleef tussen 1835 en 1842 in Bemmeloord op het adellijk huis De Plak. Dit huis was al vanaf de zeventiende eeuw in eigendom van de familie Van Randwijck en in de achttiende eeuw was het een lustoord met diverse tuinen, bos en water "van vermaak". In de negentiende eeuw raakte het in verval, waarna het gesloopt werd in 1857. De schuur bleef behouden en heeft in de twintigste eeuw lang dienst gedaan als maalderij van de familie Meurs.

Het huis De Plak (anoniem).

Bronnen

<http://www.wikipedia.nl>

<http://www.biografischportaal.nl/persoon/09663015>

Toegang tot het verleden, A. Bredie.

Café-restaurant De Gouden Appel uit ca. 1960.

Residentie Herckenrath uit 2013.

Over het dragen van den baard

Een baard is de haargroei op de onderkaak van een man, maar de benaming wordt in bredere zin ook gebruikt voor de totale gezichtsbeharings om mond, kin en wangen. Het dragen van een baard is in verschillende culturen en perioden steeds weer anders gewaardeerd en door de betekenis die eraan werd toegekend was (en is) het veelal beslist geen kwestie van vrije keuze of en hoe men een baard draagt.

Onderstaand artikel van dominee J.C.W. Quack, uit een van de 19^e eeuwse boekjes die we als kring ter inzage kregen, geeft aan hoe er destijds in de katholieke kerk en ook in de Overbetuwe gedacht werd over het dragen van een baard. Maar er was ook een tegengeluid te horen en te lezen.

Ds. Quack schreef het artikel toen hij in Bemmeler predikant was. Hoe zou hij zelf een baard gedragen hebben? We hebben helaas geen foto van hem.

Johan Christiaan Willem Quack werd op 12 juni 1826 geboren te Herveld als zoon van Hendrik Peter Godfried Quack en Antoinetta Wilhelmina Coenen. Hij trouwde op 15 mei 1851 te Utrecht met Neeltje Draaijer.

Johan C.W. Quack volgde zijn opleiding aan het gymnasium te Wageningen en begon zijn theologische studie op 5 maart 1845 en voltooide die met zijn promotie in juli 1850. Hij was in 1850 kandidaat in Overijssel en op 9 februari 1851 werd hij benoemd tot predikant in Brakel. Daarna stond hij in Bemmeler (1862), Ravenstein (18 juni 1876) en vanaf 27 augustus 1877 was hij werkzaam te Dieren. Op 1 juli 1900 ging hij met emeritaat en hij overleed op 5-8-1904 te Ravenstein.

Ds. Quack was van ca. 1871-1901 lid van het Historisch Genootschap te Utrecht. Hij was tevens (hoofd)redacteur van de Geldersche Volksalmanak van 1869-1901. Hij schreef een groot aantal kerkelijke en historische artikelen in diverse tijdschriften.

Door J. C. W. Quack.

Twéé vliegen in één klap

Hoe men in de vorige eeuw de vliegen in Gelderland ving, is algemeen bekend. Evenals in andere gewesten van ons vaderland doodde men ze daar toen met een zoogenaamde klap. Dat was een zeer vervelend werk, gelijk gij ligt begrijpen zult, die tegenwoordig, om u van een lastige plaag te bevrijden, niet meer met zulk een wapen behoeft te scherm, als gij u eens rustig moogt nederzetten. Zeker, daar was niemand, die dit niet besepte, of hij moest, evenals onze jagers, welke er vaak een geheelen dag aan opofferen, om één enkelen haas te schieten, bevangen zijn niet een dolle liefhebberij, om die gevleugelde diertjes stuk voor stuk van het leven te berooven. De

kunst, om er twee of meer in éénen slag te slaan, werd dan ook al zeer spoedig in praktijk gebracht en schier algemeen genoemd. Is het wonder, dat men zich weldra ook met het oog op andere zaken, welke gedaan moesten worden, ging toeleggen op die kunst; ja, dat ik zelf, die, wat Geldersche spreekwijzen, zeden, gewoonten en gebruiken betreft, nog zoo veel te vertellen heb, er mij gaandeweg een weinig in geoefend heb. Dan genoeg, om den welwillenden lezers van dit opstel, waarin ik "over het dragen van een baard" ga spreken, te beduiden, wat ik hier onder "het vangen van twee vliegen in één klap" wil hebben verstaan.

Op een dorp in de Overbetuwe - met opzet verzwijg ik den naam van dat dorp - woonde voor eenige jaren een pastoor, die bij zekere gelegenheid dat hij er den kansel beklom, een hartelijk woordje meende te moeten spreken tegen het dragen van den baard. Daar waren er namelijk in zijne gemeente, die het hair om hals en kin tot eene ongemeene lengte lieten groeien, en ongetwijfeld moet hij dat schadelijk hebben geacht voor het heil hunner onsterfelijke zielen; anders toch zou de geenszins twistgierige man er wijselijk van gezwegen hebben. Maar - hoor ik u vragen - hoe kan hij er toch aan gekomen zijn, om daar iets in te vinden, dat ten verderve voert, en wat heeft het al of niet scheeren van een menschen baard met zijne zaligheid gemeen? Ik wil gaarne bekennen, dat ik dit nooit ter dege heb kunnen vatten. Wel heb ik gelezen, wat er in de Grieksche zoowel als in de Latijnsche Kerk over geschreven is, doch dat vervelend onderzoek heeft mij niets gebaat. Letterlijk gezegd ben ik er geen hair wijzer door geworden, behalve dat ik door al dat gehaspel over het hair, waarmede men mijne hersens kwelde, meer dan ooit het land gekregen heb aan iedere hairkloverij. Hoe het zij, het dragen van den baard was in oude tijden, zoo in deze als in andere provinciën van ons vaderland, niet ongewoon, zelfs geestelijke personen meenden dat hij hun niet kwalijk stond, en vertoonden er zich mede overal, waar zij geroepen werden. Dat duurde echter niet langer dan tot den elfden October 1565. Toen toch verzocht Frederik Schenk, terwijl hij als Aartsbisschop de tweede zitting der Provinciale Synode van Utrecht, waarbij ook Gelderland vertegenwoordigd was, presideerde met den raad en overleg van zijne mede-provinciale bisschoppen, alle de kanonniken der vijf kerken van Utrecht, die baarden droegen, en ieder, wien dit aanging, in liet bijzonder, om hunne baarden binnen drie dagen tijds te laten schrappen, of ten minste met de schaar te doen scheeren, en niet meer dan de knevels te behouden, zoodat er geen ergernis in de geestelijkheid gevonden wierd. Die aan dit verzoek nu en voortaan niet wilden voldoen, zouden in de Goddelijke diensten worden geschorst, en van de omdeelingen verstoken blijven. Waarschijnlijk zal onze Overbetuwsche zielenherder dat verzoek hebben gekend en zich in goedgelooovige navolging daarvan gedragen hebben, toen hij voor zijne parochianen optrad met zijn baarden-preek. Tot mijn leedwezen heb ik die preek niet gehoord, en dat spijt mij vooral om uwentwil, die hier

welligt dolgaarne lezen zoudt wat een welbespraakt kanselredenaar alzo over het onderhavige onderwerp heeft gezegd. Wat mij zelven aangaat, ik was destijds nog een baardeloze knaap, die er alleen voor de toekomst eenig nut uit kon getrokken hebben. Gansch anders evenwel ging het met den man, die daar in vollen hals- en kin-tooi onder de hoorders gezeten en schier met den vinger aangewezen, alles behalve gesticht en in den geloove gesterkt, naar zijne woning wederkeerde. Hij dacht, is dat nu Evangelietaal, en wordt niet zulk een praat de Kerk des Heeren opgebouwd! Daarna zette hij zich in stille afzondering neder, en schreef hij aan zijnen pastoor den hier volgende brief op rijm:

„Aan den Eerw. Heer M.... in antwoord op zijn sikkenpreek."

»Gij leert ons Christus te beminnen
»En roemt teregt zijn wijze leer;
»In alles Christus na te volgen,
»Dit beveelt g' ons keer op keer.
»En ziet gij durft u te vermeten,
»Wat zijt gij een onnoozele vent,
»De sik, het teeken te vernederen
»Waarom men iederen Rabbi kent.
»Of weet gij niet, o sikkenpreker
»Dat Christus ook een kinbaard droeg;
»Dat Petrus' kin een siksken sierde,
»Toen hij Malchus 't oor afsloeg!?
»De sikkendragers noemt gij bokken,
»Heerom foei! wat zijt gij kwaad;
»Een zedenpreek zou beter stichten,
»Dan zoo een laffe sikkenpraat.
»Neem Massillon's, neem Bossuets werken,
»Beoefen eer hun' reinen zin
»Dan als een zot op het hair te schimpen
»Dat God ons gaf om hals en kin.
»Wat heeft toch wel de sik misdreven,
»Dat gij zoo gramstorig zijt?
»Zeker, gij zijt bang voor bokken,
»Zoo een dier kent schaars gehoorzaamheid.
»Ook gaat een ezel steeds aan het balken
»Als zij maar een bokjen ziet,
»En van hartstocht, nijd en woede
»Kent langoor dan zich zelven niet.
»Doch kijk, - wat doet dan wel het bokjen?
»O, die sik! - die looze guit,
»Hij schudt zijn hoofd om langoor's toorne

»En lacht hem eens van harte uit.
»Daarom, zegt men, is een ezel
»Altoos woedend op een sik -
»Zou dit ook met u zoo wezen;
»Is langoor soms u eigen ik?"

„Een Katholiek gesikte."

Ontegenzeggelijk, die brief, welke niet slechts aan den Eerw. Heer M.... bezorgd, maar ook in getale onder zijne gemeentenaren verspreid werd, is scherp en hier en daar wat al te kras. Edoch, die kaatsen wil, moet den bal verwachten, en in de Betuwe, waar men nog al wat op heeft met een mooijen baard, had hij het terrein voor zijnen uitval tegen zulk een pronkstuk der mannelijke natuur al zeer slecht gekozen. De goede man moet dit later ook wel hebben ingezien, ten minste, ik kan mij niet herinneren, dat hij den door hem ter kwader uur begonnen strijd heeft voortgezet. Dan al mag hij dit, buiten mijn weten, ook al hebben gedaan, en alzoo den eenen misslag op den anderen gestapeld, toch is het vruchteloos geweest, want het kin- en hals-hair groeit nog welig in zijn dorp, heeft daar weinig van messen of scharen te lijden, en protesteert, hoewel op Katholieke wijze, steeds tegen ieder, die het vloekt of met den ondergang bedreigt.

Geheel anders is het in den Bommelenwaard gesteld. Dáár, wel te verstaan, in het beneden gedeelte van dien waard, vindt men nagenoeg geene R. Katholieken, en wat mij, in den aanvang zeer bevreemde bijna ook geen enkelen baard. Integendeel, het in den regel glad geschoren volk, hetwelk die landstreek bewoont, raast er als de pastoor in de Betuwe op het hair, dat God den man om hals en kin doet groeijen. Wee den mensch, inzonderheid den leeraar, die er zich daar niet zorgvuldig van ontdoet. Hij is veroordeeld, eer hij nog gesproken heeft en kan geen nut doen bij de schare, zij het zelfs, dat hij als Brugman preekt.

»0, foei! het was mij alsof ik een geitenbok op den kansel zag" - zeide mij eens een oud man, die naar Tiel was geweest, om eenen anders zeer geliefkoosden leeraar in den omtrek van die stad te gaan hooren, en hoeveel hij van »de waarheid" hield, hij ging er nooit meer heen.

Eenen baard hebben en de waarheid bezitten, zijn alzoo twee dingen, die in den Bommelerwaard onrijmbaar worden geacht. Dat bleek mij ook, toen ik, in den nazomer van het jaar 1854, van een bezoek aan de oude Bisschopstad naar mijne woonplaats wederkeerde. Den Zondag, dien ik van huis was geweest, had een vriend ene ambtsbroeder uit de buurt den kerkedienst voor mij waargenomen. De voerman, die mij in de nabij gelegen stad afhaalde, deelde mij mede, dat deze zeer naar zijn genoegen had gepreikt, en ongetwijfeld allen, die de leer der vaderen gaarne hoorden, wel zou hebben voldaan, maar

Hier hield de spreker zuchtend op, totdat ik een einde aan dat zuchten maakte met de vraag: -

Wat haperde er dan aan! -

»Wat er aan haperde? Nouw, dat zoude nog motten vraogen. Uw dat te weten hedde den mins mar aon te zien. Het teiken, dat de Heer an hum stelde, zeit 't ouw hard genog:" - luidde het antwoord, hetwelk mij gegeven werd.

Behalve dat dit antwoord beleefder had kunnen zijn, liet het aan duidelijkheid nog meer te wenschen over.

Daarom, al was het misschien wel wat gewaagd, hervatte ik terstond: - Gij praat van hard genoeg, toch versta ik niet wat gij wilt, dat ik van selv' begriipen zal. Het ligt mogelijk aan mij, maar een bijzonder teeken heb ik nooit aan dien predikant gezien. Wees dus zoo goed en zeg mij zonder raadsels en zonder omwegen, wat gij bedoelt." -

»Wat ik mein,? - Mar de domeny vraogt ummers nao den bekenden weg? - Dat mein ik nit alleen, wel nente, dat zeit bekant het heele derp: de mins hed een board." Een baard ; ja daar had ik het alweer. Mijn voerman was niet blind geweest en bijna alle dorpelingen viel het aanstonds in de oogen, wat aan mijne opmerkzaamheid, of, liever gezegd, aan mijn geheugen ontsnapte: de Leeraar, die des Zondags voor mij optrad, was geen gansch geschoren mensch. Zonder tegenspreken stemde ik dat mijnen zegsman toe, doch nu ook meteen willende weten, om welke reden hij en allen, die in zijn gevoelen deelden, het zoo hoogelijk afkeurden, ja, het in het geheel niet verdragen konden, dat iemand, inzonderheid een dienaar van de kerk, zijn haar liet groeijen, waar het om hals of kaken groeijen kon, hield ik hem aan de praat, zeggende: -

Ja, maar wat beteekent dat nu, dat de mensch een baard heeft ? ...

»Zijt gij een Leeraar in Israel en weet gij deze dingen niet?" klonk het niet ongevatte, hoewel alles behalve gepaste weêrwoord, dat ik uit zijnen mond vernam. » Alevel," dit moest zeker een pleister op de mij toegebragte wonde zijn, »de domeny houdt zich mar zoo dom, um te onderzuuken of ik de schrift wel verstaai."

Openhartig wilde ik hem betuigen, dat dit geenszins in mijne bedoeling lag, dan hij gunde mij geen tijd daarvoor. Een schriftgeleerde van professie en vooral in de geschiedenis der kinderen Israëls te huis, scheen zelfs zijn eigen denkbeeld hem te hinderen, dat ik in dezen twijfelde aan zijne ervarenheid. Hij ging dus, zonder dat het mij gelukken mogt, om weêr een oogenblik aan het woord te komen, in eenen adem voort.

»Mar, heurdel die verstaai ik wel. Daor hed de Heer mijn in geleid deur den Heiligen Geest; want uut mijn eigen ken ik niks en bun ik zoo bliend ás en mol."

Uit die inleiding vatte ik terstond, dat ik er mij op voorbereiden moest, om geene menschelijke maar goddelijke wijsheid te zullen vernemen uit zijnen mond. En wat vernam ik thans? De eenvoudige landman, die even weinig

met het heilige wilde spotten als hij er besef van had, dat hij het tegen zijnen zin bespottelijk maakte - het gaat meer zoo met die menschen - hield eerst zijn paarden ietwat in, liet hen dan stapvoets gaan, en voerde mij, nadat hij dit in orde had gebragt, in mijne gedachten naar het beloofde land. Daar moest ik met hem naar de aartsvaderlijke tent en leidde hij mij bij Isaäk, den zone Abrahams, in.

»Deze, verstodde, had twee kinderen: Jacob - zeide hij - dien de Heer lief had, en Ezau, dien hij haatte."

Dadelijk trachtte ik hem uit te leggen, in welken zin hij dat »haten" en dat »liefhebben" opvatten moest; doch mijn schriftgeleerde voerman was mij al weêr voor.

»Vorders leert de Schrift, was Jacob, de uitverkorene, glad, Ezau, de verworpene, ruig, overal met hair begroeit. Witte nouw, waarom iemes met een baord niit bekeerd kan zijn? Een baord is altoos een teiken, dat hij een Ezau is, geen keind, geen lieveling Gods."

Zoo iets had ik nooit gehoord. Geen wonder der halve, dat ik mijne handen vol verbazing in elkander sloeg, en ter naauwernood het »vort!" vernam, waarmede ons tweespan wederom in den draf gejaagd en de bijbelles, die ik gekregen had, geeindigd werd.

Het spreekt, zoodra ik weer enigszins tot mij zelve gekomen was, deed ik mijn best, om den wijzen man zijne dwaasheid uit het hoofd te praten, maar het baatte mij geen zier. Een baard was en bleef een teeken Gods in zijne oogen, dat de mensch, die hem droeg, een verworpene was.

Zoo de Pastoor uit de Betuwe dien voerman in den Bommelenwaard had gekend, geloof ik vast, dat hij bij voorkeur met hem zou gereden hebben, en als zij dan eens zeer stichtelijk te zamen sprekende over den baard, naast elkander op den wagen waren gezeten, zou het mij nog veel gemakkelijker gevallen zijn dan nu, om twee vliegen in één klap te slaan.

Bemmel, 18 Oct. 1873.

Advertentie

TE KOOP:
BROEDRIEREN van wit **LEGHORNS**,
goedgekeurd Afd. Geld. V. P. N., à 6 cent
per stuk bij **BERGMANS** te Bemmel. (5135)

Straatnamen in Ressen: Oude Postweg

De Oude Postweg in Ressen is een zeer oude weg, maar voor onze tijd niet veel meer dan een karrespoor, dat het moderne asfalt heeft weten te weerstaan. De weg loopt uit in struikgewas met aan het eind een oud boerderijtje.

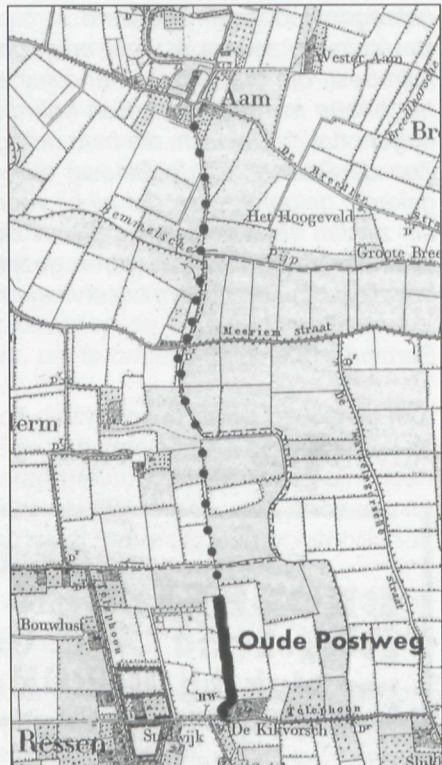
Voordat aan het begin van de 17de eeuw de Grift werd aangelegd was de Oude Postweg

onderdeel van de hoofdweg tussen Nijmegen en Arnhem.

In vroeger tijden liep de weg door de velden, over de Woerdsestraat en via Aam naar Arnhem. Na de aanleg van de Grift ging het vervoer veel over water en ook door de aanleg van nieuwe wegen verloor de verbinding door Ressen haar betekenis.

De Oude Postweg begint aan de Res-sensestraat en loopt in noordelijke richting, maar als je de ligging niet precies kent, fiets je er zo voorbij.

Internet wetenswaardigheden

Het Gelders Archief is weer open

Het Gelders Archief is onlangs verhuisd naar een nieuw pand aan de Westervoortsedijk 67-D. De studiezaal van het Gelders Archief is sinds juni weer open voor bezoekers. In september vindt de officiële opening plaats en krijgt het publiek tijdens een open dag de gelegenheid het nieuwe archiefgebouw te bekijken.

De Gelderse DTB-boeken komen integraal op internet

Een grote verandering in de nieuwe studiezaal is dat de microfiches van de burgerlijke stand, de blauwe naamlijstboeken en de doop-, trouw- en begraaf (DTB-)boeken niet meer aanwezig zijn: deze komen (binnenkort) volledig beschikbaar op het internet waardoor u uw genealogisch onderzoek thuis vanaf uw pc kunt doen. Naast de burgerlijke stand (1811-1902/1922/1950) nu dus ook de Gelderse kerkboeken, die van de 16^e eeuw tot 1811 werden bijgehouden door de plaatselijke kerkelijke gemeenten en parochies, bijvoorbeeld Bemmelen 1623-1811.

In 2011 publiceerde het Gelders Archief al de 4,5 miljoen namen uit de kerkboeken op het internet, en nu worden deze namen gekoppeld aan de scans van de DTB-boeken. Ga hiervoor naar www.geldersarchief.nl en zoek op personen. Voer een naam in en klik op 'zoeken', klik vervolgens op een van de gevonden zoekresultaten en blader dan door de scans van het gekoppelde register tot de juiste datum.

Zie voor verdere informatie de website: <http://www.geldersarchief.nl>

Wie Was Wie

Zoals al eerder vermeld is de website [WieWasWie.nl](http://www.wiewaswie.nl) een website voor stamboomonderzoek en de opvolger van [genlias.nl](http://www.genlias.nl). De website is het resultaat van de gezamenlijke inspanningen van een groot aantal erfgoedinstellingen en bevat momenteel al 84 miljoen namen.

Op dit moment is [WieWasWie.nl](http://www.wiewaswie.nl) nog gratis te gebruiken omdat de website nog niet stabiel genoeg is. Met een (gratis) proefabonnement kunnen ook scans bekeken worden. Als alles goed werkt, kun je straks met een (betaald) abonnement uitgebreid zoeken en ook stambomen vastleggen en samen met anderen werken aan dezelfde stamboom.

Zie <https://www.wiewaswie.nl/>

Digitale Stamboom Rotterdam

Wie op zoek is naar zijn Rotterdamse voorouders heeft er een geweldige digitale bron bij: meer dan een half miljoen gezinskaarten uit de periode 1880 tot 1941. Deze kaarten zijn onlangs gescand en nu gratis te doorzoeken én te downloaden via de Digitale Stamboom Rotterdam.

Gezinskaarten waren tussen 1880 en 1941 een onderdeel van de bevolkingsregistratie. Van alle inwoners van de stad hield de gemeente gegevens bij zoals naam, geboortedatum, burgerlijke staat, adres, beroep en kerkgenootschap. Op een gezinskaart staan al die gegevens van familieleden die op één adres samenwoonden bij elkaar. Dat maakt de gezinskaarten tot een goudmijn voor mensen die onderzoek doen naar hun familie.

Het digitaal beschikbaar komen van de gezinskaarten staat bij veel klanten bovenaan het verlanglijstje. Momenteel zijn ongeveer 600.000 kaarten online toegankelijk gemaakt. Daarmee zijn ruim 1,2 miljoen volwassenen in het vooroorlogse Rotterdam direct te vinden en kinderen via hun ouders.

Behalve de gezinskaarten bevat de Digitale Stamboom uittreksels uit akten van de Burgerlijke Stand en de doop-, trouw- en begraafboeken van Rotterdamse kerken. Op termijn worden deze bestanden ondergebracht bij WieWasWie.nl.

Zie <http://www.digitalestamboom.nl>

Advertentie

Algemeene kennisgeving

† † † De Notaris **C. E. STOLK**, te Bem-
† † mel, zal, op Donderdag den 14den Octo-
† ber 1847, des voormiddags ten 9 ure, op
den Huize *Strijdhagen*, te *Bemmel*, in het open-
baar verkoopen :

Eenen aanzienlijken **INBOEDEL**, bestaande in al-
lerhande **MEUBILAIRE GOEDEREN**, waaronder
TAFELS, **STOELEN**, **LEDIKANTEN** met **BEHANG-**
SELS, een **LINNENKAST**, **CHIFFONNIÈRES**, **TOL-**
LET- en WASCHTAFELS, **SPIEGELS**, uitmantende
TAPIJTEN, **VAL- en MEUBELGORDIJNEN**, wel-
gevoelde **BEDDEN**, **KOPER-**, **TIN-**, **IJZER-**, **BLIK-**,
GLAS, **PORCELEIN- en AARDEWERK**, **MELK-**,
WASCH-, **DEEL- en TUINGEREEDSCHAPPEN**,
een nieuwe **HANDBRANDSPUIT**, een **MESTVAALT**,
dragende **MELKKOEIJEN** en ander **VEE**, vette
VARKENS, enz.

Zallende alles op **Woensdag den 13den Octo-**
ber, van des voormiddags 10 tot des namid-
dags 3 ure, te zien zijn.

Historische Kring Bommel

Secretariaat: vacature Postbus 219, 6680 AE Bommel
secretaris@historischekringbommel.nl

Bankrekening: Rabobank Bommel 10.57.26.443

Internetadres: <http://www.historischekringbommel.nl>

Kringlocatie: De Kinkel – 1^e verdieping, van Ambestraat 1, Bommel
Openingstijden: dinsdags 10 – 12 en 20 – 22 uur

Bestuur:

Voorzitter G.Th. Bouwman Brouwerslaan 13, 6681 EB Bommel
0481 - 462709 voorzitter@historischekringbommel.nl

Secretaris vacature Postbus 219, 6680 AE Bommel
secretaris@historischekringbommel.nl

Penningmeester A.J.G. van Rossum Sandershof 6, 6681 BT Bommel
0481 - 461856 penningmeester@historischekringbommel.nl

Bestuurslid A.B.P.M. Stuart Bakershoeve 106, 7326 DM Apeldoorn
(genealogie) 055 - 5410637 adri@historischekringbommel.nl

Bestuurslid M.J.P. Janssen-van Gelder Dorpsstraat 8, 6681 BN Bommel
(documentatie) 0481 - 464349

Bestuurslid vacature

Redactie:

De redactie werd gevormd door Maria Janssen, Maria Loonen, René Haegens en Adri Stuart. Kopij en andere berichten voor de redactie kunnen worden ingeleverd bij de redactieleden.

Het e-mailadres van Maria Loonen is: maria.loonen@planet.nl van René Haegens is : r.haegens1@chello.nl

Lidmaatschap Historische Kring Bommel:

Deze uitgave wordt gratis verspreid onder de leden van de kring. Aanmelding kan geschieden bij het secretariaat. De contributie bedraagt € 15,00 per jaar; tweede en volgende gezinsleden betalen € 4,50. Cadeaubonnen waarmee u familie, vrienden of bekenden een jaarlidmaatschap kunt schenken, zijn verkrijgbaar bij de secretaris.

